

Громадянська освіта: перемоги війну

Матеріали до курсу "Громадянська освіта 10 клас"

Всеукраїнська асоціація викладачів історії
та суспільних дисциплін «Нова Доба»

УДК 373.5.091.313:316.921](072)

Авторський колектив:

ВОЛОШЕНЮК Оксана, ГОРЛЕНКО Ганна, КЕНДЗЬОР Петро, КОЗОРОГ Олександра,
МАРКУСЬ Наталія, МАХУН Людмила, ПЕДАН-СЛЄПУХІНА Ольга, СИТНИК Елла

Громадянська освіта в умовах війни. Додаткові матеріали до методичного посібника до курсу громадянської освіти “ЗД Демократії: думаємо, дбаємо, діємо”, для учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти. / О. Волошенюк, Г. Горленко, П. Кендзьор, О. Козорог, Н. Маркус, Л. Махун, О. Педан-Слепухіна, Е. Ситник. За ред. П.Кендзьора.

В онлайн-виданні зібрані додаткові матеріали до розділів шкільного підручника з громадянської освіти “ЗД Демократії: Думаємо, Дбаємо, Діємо”, у котрих відображені виклики війни у різних сферах суспільного життя. Матеріали розроблені відповідно до оновленої програми (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

Літературна редакторка: Яна Тимчук
Дизайнерка: Васирина Панасюк

Ілюстрація на обкладинці: Kristina Teryohina

ЗМІСТ

Вступ. Формування громадянських цінностей у дітей та молоді під час повномасштабної війни в Україні.....	4
Петро Кендзьор	
Суспільні цінності та пріоритети в умовах війни.....	6
Елла Ситник	
Як міжнародне гуманітарне право захищає людину в умовах війни.....	11
Олександра Козорог	
Суспільна солідарність українців та громадян світу задля згуртованої відсічі російській агресії.....	17
Людмила Махун	
Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні.....	23
Ольга Педан-Слепухіна	
Світ інформації та масмедіа в умовах воєнного часу.....	29
Оксана Волошенюк	
Національна економіка та економіка домогосподарства під час війни.....	43
Анна Горленко	
Міжнародний вимір війни.....	52
Наталія Маркусь	

Змістові й методичні підходи до формування громадянських цінностей у дітей та молоді під час повномасштабної війни в Україні

Повномасштабне вторгнення російських агресорів на територію України внесло свої корективи в усі сфери суспільного життя. Особливо вразливою є освітня галузь, оскільки вона стосується дітей та молоді, - основи нашого майбутнього. І саме тому, швидка реакція та виважені кроки в освітньо-виховному середовищі є відповідальним викликом для педагогічної спільноти України.

Громадянська освіта займає особливе місце у цьому вимірі. Її виняткова місія полягає не лише у допомозі на шляху до розуміння дітьми й молоддю механізмів функціонування різних аспектів суспільного життя, а й у сприянні формуванню у них стійких демократичних цінностей. Мова йде про формування у дітей та молоді не лише знань, вмінь та навичок, а й систему ціннісних орієнтирів, особливості соціальної поведінки, характер їхнього ставлення до суспільних норм, культури, традицій тощо. Нині це набуває особливої актуальності, адже термін «війна» діти можуть зустріти не лише на сторінках підручників історії. Воєнна дійсність стала життєвою практикою кожного/кожної з них. Таким чином, в основу викладання громадянської освіти мають бути покладені ті цінності, які зараз є найбільш затребуваними й до того ж домінують в українців.

Зокрема, дослідники [Advanter Group 2022] визначають наступні домінуючі цінності в українського населення в період війни:

Прояв суспільної волі до перемоги через безкомпромісне прагнення **свободи** в усіх аспектах життя.

Кооперація й співдія, котрі проявляються через самоорганізацію та єднання у важкі та важливі часи.

Сміливість. Наше суспільство зрозуміло, що для того, аби перемогти – потрібно перестати боятися. Винахідливість. Вміння знайти неординарні рішення в складній ситуації, бути гнучким й мобільним – стають якостями характеру як наших військових, так й цивільного населення.

Людяність. В екстремальних умовах, в українців проявляються найкращі гуманістичні риси.

Гумор та самоіронія. Українці, на відміну від ворога, вміють з іронією дивитися на самих себе, висміювати корупціонерів та нечесних політиків, і, разом з тим, поважати й прислуховуватись до національних лідерів, авторитетів. Це робить нас непереможними в інформаційній війні з ворогом.

І звичайно, - почуття, яке акумулює у собі усі вищезгадані, це - **патріотизм**. Ще донедавна український патріотизм був близький до патетики й знеособлення. Зараз, коли ми говоримо про любов до своєї землі, мова йде про певні дії та вчинки, і, передусім, про особисту відповідальність. Ба більше, маємо яскраві приклади любові та відповідальності до своєї землі з боку як військових, так і цивільного населення; як дорослих так й дітей та молоді. Вся Україна є прикладом патріотизму для всього світу.

Хочемо підкреслити ще одну суспільну цінність, яка є особливо важливою в сьогоднішніх умовах і має стати результатом громадянської освіти. Мова йде про **довіру**. Зазвичай про довіру ми говоримо як про морально-етичну категорію, у контексті родинного оточення, друзів чи, принаймні у середовищі навчального закладу. Але як зазначає відомий сучасний філософ Френсіс Фукуяма: «Довіра – це побічний продукт соціального капіталу. Це здатність людей співпрацювати один з одним. Довіра заснована на тому, що люди поділяють одні й ті ж самі цінності. Якщо люди не довіряють один одному, то така політична спільнота і сама держава може розвалитися».

Трансформуючи зміст цього вислову на вимір громадянської освіти, можемо стверджувати, що демократія і довіра є взаємозалежними категоріями. З одного боку, демократія – залежить від довіри між конкретними громадянами та урядом. З іншого боку, довіра є можливою лише в

середовищі вільних та відповідальних громадян.

Нині, в умовах війни, ми спостерігаємо зростання рівня довіри українців до державних інституцій, зокрема таких як: Збройні Сили України, Адміністрація Президента України, Верховна Рада тощо. Утім надзвичайно важливим фактором міцності українського суспільства є висока довіра на горизонтальному рівні, поміж громадянами. Особливо такі громадянські якості як: доброзичливість, солідарність та справедливість, стали помітними у ході прийому та облаштування внутрішньо-переміщених осіб, збору коштів чи речей на допомогу ЗСУ чи впродовж інших добродійних дій. Довіра стає наслідком відповідальності і навпаки: відповідальність будує підвалини для довіри. Таке двоєдине поєднання двох моральних категорій робить їх засадами інтегрованого почуття патріотизму й громадянської мужності.

Водночас, коли на уроках громадянської освіти ми говоримо про вищезгадані цінності та почуття любові до своєї країни, маємо не забувати також про ті проблеми, які становлять внутрішню загрозу для нашого суспільства. Зокрема маємо обговорювати питання корупції та соціальної пасивності громадян, патерналізму й фейкової наївності в медіа, економічної некомпетентності тощо.

Швидка реакція на життєві виклики – особливість громадянської освіти. Тож у ході нашої роботи ми акцентували увагу не лише на приведення у відповідність із сучасними реаліями певних змістових ліній громадянської освіти, але й, передусім, на посиленні її практичного виміру. Отже, у цьому виданні ми актуалізували певні аспекти, які стосуються впливу війни на певні сфери суспільного життя, а саме:

1. Ідентичність. Що означає бути українцем/українкою в умовах війни.
2. Права людини. Мова йтиме про гуманітарне право, а саме про захист, способи й шляхи захисту цивільних осіб в умовах збройного конфлікту.
3. Суспільство. У цьому вимірі ми звернули особливу увагу на такі явища як багатокультурність, солідарність та соборність українського суспільства.
4. У тематичному блоці «Демократичне суспільство» зосереджено увагу на ролі громадських організацій, місцевої громади у ході згуртованого опору ворогу; особливо актуалізована роль волонтерства як важливої складової громадянської культури;
5. Тематика параграфу «Медіаосвіта» присвячена нарративам інформаційних війн. Зокрема, у таких матеріалах, ми артикулювали увагу на агресивних проявах інформаційних війн в онлайн-просторі; інформаційних маніпуляціях, пропаганді, конкретизуємо питання, що стосуються складових інформаційної безпеки.
6. В економічному розділі ми звертаємо увагу на особливостях функціонування економіки в умовах війни та фінансовій грамотності. Подаємо поради щодо ведення домогосподарства в умовах військового стану, у зоні бойових дій, в окупації, під час евакуації та в тилу.
7. Дуже важливим є міжнародний вимір громадянської освіти. У відповідних матеріалах ми зосередилися на явищі міжнародної солідарності у, а також доповнили інформацію про інтеграцію України в НАТО. Наскрізною нашою тезою є те, що збройна агресія РФ проти України – загроза не лише для нашого суспільства, а й виклик світовому порядку та демократичним цінностям.

Успішна імплементація цих матеріалів в освітньому просторі є можливою за умови посвяченого й відповідального підходу з боку не лише педагогів, але й батьків, рідних, членів місцевої громади, усіх, хто є частиною українського громадянського суспільства.

Таким чином, про громадянську освіту можемо говорити як про суспільну ініціативу, котра має неперевершений потенціал для інтеграції й консолідації українського суспільства й, відповідно, — для нашої перемоги.

Тема

Розділ 1
Ідентичність

Суспільні цінності та пріоритети в умовах війни

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Коли змінюється реальність – оновлюються цінності, переглядаються пріоритети. Особливо в умовах війни. Те, що раніше здавалося людині важливим, втрачає свою привабливість, може сприйматися, уцей момент, неактуальним. Важливими стають безпека, свобода, дружба, взаємна підтримка, солідарність, активна громадянська позиція, любов до Батьківщини. У цьому – запорука виживання, перемоги і повоєнного розвитку.

Досліджуємо, чому в умовах війни відбувається переосмислення цінностей та пріоритетів.

Розуміємо зміст та значення цінностей для людини, яка опинилася в екстремальних умовах.

Діємо – формуємо навички імплементації цінностей у життєву стратегію людини.

Розглядаємо
та обговорюємо

«(...) Наше життя поділилось на «До» і «Після». Люди потрапили в ситуацію зміни звичного способу речей, ситуацію травматичного досвіду війни. Але нам необхідно жити, єднатися, допомагати один одному.

Питання цінностей, якими ми керуємось у нашому житті, є дуже важливим, особливо у воєнний період. (...) В умовах найважчих випробувань цінності не зникають з нашого життя і суттєво не змінюються. Цінності, що їх пережила, відчула людина, залишаються з нею впродовж усього життя. Феномен людських цінностей полягає у тому, що за певних умов, особливо таких як війна, у наше поле зору потрапляють найактуальніші цінності (орієнтири).

Пригадайте та назвіть головні цінності людини.

Уважно ознайомтеся із цитатою психолога Івана Рудого. Поміркуйте, яку роль відводить психолог цінностям людини у травматичному середовищі війни?

Психолог Іван Рудий,
«Як змінюються цінності під час війни?»

Модуль 1

Цінності в умовах війни (не)змінюються

«В наші дні дуже багато людей знають всьому ціну, але не розуміють справжніх цінностей».

ГРОМАДЯНСЬКА РЕКЛАМА

Цінності – це те, у що ми віримо і до чого прагнемо. Це наші переконання. Вони є стандартом та критерієм для оцінювання як власних дій, так і дій інших людей. Цінності обґрунтовують наші рішення. Це чесноти, які цементують наше життєве кредо, і «червоні» лінії, за які ми не повинні заступати.

Важливо навчитися розрізняти/розділяти два поняття: «ціна» і «цінність». Коли мова йде про «ціну» – говорять про матеріальні блага (речі), що можна обрахувати грошми.

Коли мова йде про «цінності» – мають на увазі чесноти людини, говорять про її внутрішній стан, переконання, силу, що є всередині кожного з нас і нами керує: визначає поведінку, підказує вибір між альтернативами. Те, що прийнято називати «цінністю» немає ціни – безцінне! (Свобода, гідність, рівність, справедливість, довіра, солідарність, толерантність, права людини, любов, патріотизм, повага, визнання, шляхетність, хоробрість, креативність, цілеспрямованість, чесність, навчання, досконалість, доброта)

Досліджуємо
та аналізуємо

- /// Уявіть, що ваші цінності, сьогодні, в умовах війни – маяк у темну годину випробувань.
- /// На аркуші А-4 намалуйте “Маяк”, а навколо нього промені різної довжини, що символізуватимуть найактуальніші для вас сьогодні цінності та їх пріоритетність у вашому особистому вимірі цінностей. Підпишіть кожен промінь.
- /// Кажуть, що цінності «цементують» кредо людини. Подивіться на ваш малюнок і спробуйте сформулювати своє життєве кредо в умовах війни.

- /// Прикріпіть свої роботи-малюнки на дошці.
- /// Роздивіться роботи однокласників.
- /// Використовуючи метод «вільного мікрофону», завершіть роботу короткими репліками – враженнями від побаченого.
- /// Чи можна припустити, що малюнки, в мирний час, презентували б іншу ціннісну матрицю кожного з вас?

Модуль 2

Приймайте рішення відповідно до ваших цінностей

Обговорюємо в групах

« (...) Кожна критична ситуація, з якою стикається людина, є своєрідною (...) можливістю звірити її моральний (ціннісний) компас – чи я вірю в те, про що говорю, чи мої цінності є справжніми, чи готовий я дотримуватися проголошених декларацій. І війна є найжорсткішою з усіх перевірок, з якими можна зіткнутися в житті».

Сергій Харін, керівник бізнесу Corteva Agriscience у Східній Європі

«Справжня цінність людини вимірюється в тих речах, до яких вона прагне».
Марк Аврелій

«Слово «криза», написане китайською мовою, складається з двох ієрогліфів: один означає «небезпека», інший – «можливість».
Джон Кеннеді

«Я не жертва обставин, я – результат моїх рішень».
Стівен Річардз Кові

«Я вважаю, що велика частина нещастя, що сталися з людьми, має причиною неправильне судження про цінності речей».
Бенджамін Франклін

- Об'єднайтеся у групи.
- Проаналізуйте зміст цитат та крилатих висловів.
- Уявіть, що перед вами тезова чернетка промови: «Система цінностей людини, як стратегія її виживання», яку має виголосити ваша команда.
- Розташуйте «тези» в логічній, з вашої точки зору, послідовності.
- Презентуйте однокласникам свій варіанти плану промови.
- Обговоріть результати. Поділіться враженнями.

Модуль 2

Про вічні цінності та Україну. Або, що варто сказати світу, коли на твою землю прийшла війна

Міркуємо разом. Звіряємо наші цінності.

« (...) 24 лютого мільйони з нас зробили вибір. Не білий прапор, а синьо-жовтий стяг. Не втеча, а зустріч. Зустріч ворога. Опір і боротьба. (...) Нам казали: «У вас немає інших варіантів, аніж здатися». Ми кажемо: « У нас немає інших варіантів, аніж перемогти».

З новорічного привітання Президента України В. Зеленського. 2023 р.

«(...) У цій війні ми боре́мося за свободу у всіх її сенсах. І платимо за це найвищу ціну. Ми, громадяни України всіх національностей, не маємо обговорювати своє право на суверенну та незалежну українську державу і розвиток української мови та культури».

Із промови Олександри Матвійчук на церемонії вручення Нобелівської премії миру.

« (...) Я уявляю перші дні на півострові. Коли я повертаюся додому, коли в нашому домі батьки метушаться, приходять друзі, родичі, коли мої близькі люди, які перебувають на війні, на фронті, повертаються, коли мої близькі люди, які зараз у в'язницях перебувають і в полоні, – вони всі живі та здоровими повертаються. Коли ми всі разом ідемо на берег Чорного моря, коли співаємо наші пісні».

Алім Алієв, правозахисник, журналіст, дослідник і менеджер освітньо-культурних проєктів.

«(...) Коли ми говоримо про цінності під час війни, то рівнозначними для нас є повага, взаємодопомога, людяність, оптимізм, сміливість і винахідливість. (...) Українки несуть цінності добра в європейські суспільства».

Із промови Олени Кондратюк, заступниці Голови Верховної ради на шостому Українському жіночому конгресі.

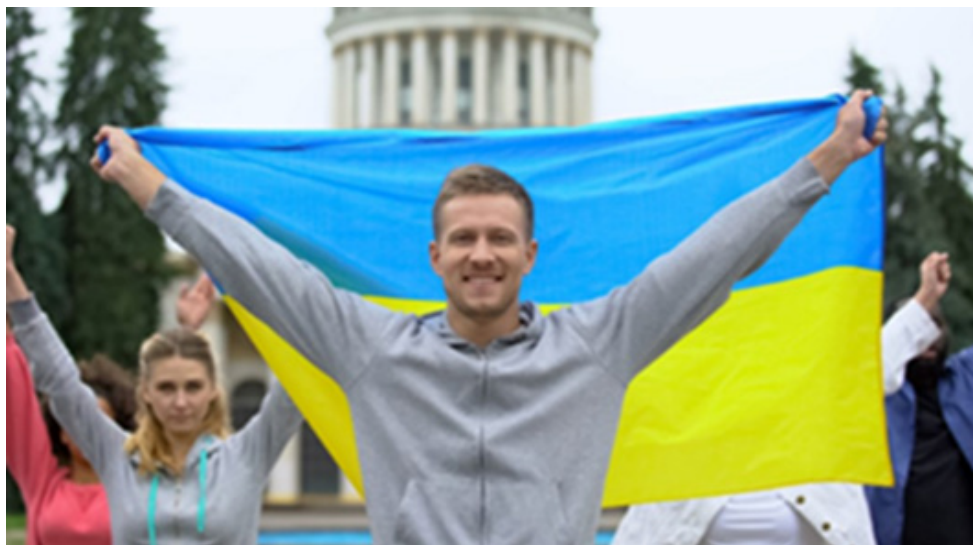
« (...) Людям, у яких є сім'я, дуже пощастило. Я би хотів, щоб ви не забували про це. У мене після 24 лютого дуже змінилося ставлення до створення сім'ї. Раніше було якось байдуже, а тепер я мрію знайти кохану дівчину, мати багато дітей. Я навіть уявляю, як ми вінчаємося у гарнізонному храмі».

Павло Калитовський, головний сержант підрозділу 125-ї окремої бригади територіальної оборони, 40 років.

Розглядаємо
та обговорюємо

- Ознайомтеся з цитатами.
- Назвіть цінності, про які в них ідеться
- Поміркуйте чи правильною буде думка, про те, що в умовах війни суспільство може сформувати спільну (колективну) ціннісну матрицю?

Застосовуємо набуті знання та досвід

- *Напишіть відкритого листа чи зафільтуйте, як Ви це вмієте, яскраве, коротке відео про себе, про Україну, про ... війну.*
- *Розмістіть звернення у соцмережах.*
- *Голос кожного українця має бути почутим. Разом, ми – сила!*

Надихніться пісню, яку знає і повторює за нами увесь світ, пісню, що уособлює всі цінності незламного народу, який бореться. Ой у лузі червона калина. Андрій Хливнюк і Pink Floyd

1.Б. ОЙ У ЛУЗІ ЧЕРВОНА КАЛИНА ПОХИЛИЛАСЯ

♩ 96 *Рішуче* (-)

Ой у лу - зі чер-во-на ка-ли - на по - хи-ли - ла -
Чо-гось на - ша слав-на Ук-ра - і - на за - жу-ри - ла -

(V)

ся, А ми ту - ю чер-во-ну ка-ли-ну пі-дій - ме - мо,
ся.

V

А ми на - шу слав-ну Ук-ра - і - ну, гей-гей, роз-ве-се-ли-мо.

Тема

Розділ 2
Права людини

Як міжнародне гуманітарне право захищає людину в умовах війни

У цій темі ви дізнаєтеся про сутність міжнародного гуманітарного права (МГП). Це дозволить вам зрозуміти, яким чином міжнародне гуманітарне право регулює збройні конфлікти. Ознайомтесь із такими поняттями як збройний конфлікт, жертви війни, норми МГП, комбатанти, цивільні особи тощо.

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Досліджуємо поняття «міжнародне гуманітарне право», «право Женеви», «право Гааги», «комбатанти», «жертви війни», «гуманітарні організації», «воєнні злочини».

Розуміємо, яким чином міжнародне гуманітарне право регулює збройні конфлікти і яке має значення для захисту жертв війни, невідворотності покарання за воєнні злочини.

Діємо, дотримуючись принципів міжнародного гуманітарного права та розуміння важливості безпечної поведінки на територіях ведення бойових дій з урахуванням норм МГП.

Модуль 1

Що таке міжнародне гуманітарне право та історія його виникнення

Війни супроводжували людство протягом усіх часів. Страждаючи від жорстокості та їх жахливих наслідків, люди прагнули обмежити насильство через заборону використання окремих видів зброї, поводження з полоненими, парламентарями тощо. Для цього в різні періоди історії виникали правила, закони, звичаї війни, окремі договори між державами, що зобов'язували надавати допомогу пораненим і хворим, відпускати полонених за викуп чи обмін, не чіпати мирне населення тощо.

Анрі Дюнан швейцарський підприємець і громадський діяч 1828 р - 1910 р.

Історична довідка

Історія сучасного міжнародного гуманітарного права починається з 24 серпня 1859 року, коли відбулася битва за незалежність Італії під селищем Сольферіно. Битва відбувалася між франко-сардинським альянсом та австрійською армією, і мала жахливі наслідки – десятки тисяч поранених і загиблих солдатів з обох сторін. Свідком цих подій став женевський комерсант Анрі Дюнан. Вражений масштабами трагедії, він організував місцевих мешканців, щоб надати допомогу пораненим, поховати загиблих. Після повернення додому у 1862 році він опублікував книжку «Спогади про Сольферіно», в якій наголошував на необхідності укладення конвенції, яка б захищала поранених під час війни, в якій наголошував на необхідності укладення конвенції, яка б захищала поранених під час війни, а також організації національних товариств, які б готували персонал та ресурси для допомоги пораненим, надавали допомогу військовим фельдшерам.

Для поширення ідей А. Дюнана у Женеві, у 1863 році, було створено «Міжнародний комітет з надання допомоги пораненим», який пізніше став відомим як Міжнародний комітет Червоного Хреста. Досягненням діяльності цього комітету стало укладення у 1864 році Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих солдат у діючих арміях. Ця Конвенція складалася з 10-ти статей і передбачала надання допомоги пораненим з різних воюючих сторін, а також визначала нейтралітет медичних служб на полі бою. Саме ця Конвенція запровадила червоний хрест як захисну емблему, а Міжнародний Комітет Червоного Хреста став «охоронцем» міжнародного гуманітарного права.

Отже, що ж таке міжнародне гуманітарне право сьогодні? Це – окрема галузь міжнародного права, головна мета якого полягає в обмеженні насильства шляхом захисту жертв війни та обмеженні засобів і методів ведення війни. Особливістю міжнародного гуманітарного права є те, що воно діє лише під час збройного конфлікту і направлене на недопущення, заборону окремих дій щодо певних категорій жертв війни (дітей, жінок, поранених і хворих, військовополонених, цивільного населення). Сутність міжнародного гуманітарного права полягає в утриманні балансу між гуманністю та військовою необхідністю. Звісно, будь-який збройний конфлікт має мету – підкорити противника власній волі, захопити території, ресурси тощо. Втім війна без обмежень – це свавілля, тож міжнародне гуманітарне право обмежує застосування сили лише для досягнення законної мети конфлікту – підпорядкування противника власній волі з мінімальним витрачанням людських та інших ресурсів. Принцип гуманності забороняє заподіяння страждань і ушкоджень, які не є необхідними для досягнення законної мети конфлікту. Все, що виходить за рамки законної мети конфлікту – заборонене і протиправне.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

- Ознайомтеся з історичною довідкою. Як Ви думаєте, що допомогло Анрі Дюнану змінити ставлення суспільства та держав до «правил війни»?
- Чому саме «принцип гуманності» є провідним принципом МГП?
- Через який символ Ви б пояснили що таке МГП? Чому?

Модуль 2

Джерела, норми, принципи Міжнародного гуманітарного права

Міжнародне гуманітарне право міститься в міжнародних договорах та міжнародно-правових звичаях. Частина цих норм пов'язана із захистом жертв війни, які називають «правом Женеви», тому що до найбільш важливих міжнародних договорів належать чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та три Додаткові протоколи до неї (1977, 2005 років).

Обмеження засобів і методів війни називають «**правом Гааги**», бо більшість конвенцій про заборону використання різних видів зброї було прийнято на міжнародних конференціях у м. Гаазі з 1907 по 1997 роки.

Норми міжнародного гуманітарного права діють лише у разі збройного конфлікту (війни).

Розрізняють два види збройних конфліктів – міжнародний і неміжнародний (між силами держави та антиурядовими силами чи збройними формуваннями). В залежності від виду збройного конфлікту застосовується різний обсяг норм МГП. Збройний конфлікт на території України кваліфікується як міжнародний, і до нього застосовуються усі чотири Женевські конвенції про захист жертв війни та I Додатковий протокол до них.

Обговорюємо

Подумайте над запитанням «Хто саме має забезпечувати дотримання норм МГП?»

На кого має розповсюджуватись захист норм МГП і чи має він бути однаковим для різних людей, наприклад – військових, медиків, жінок, дітей, людей з інвалідністю тощо? Поясніть.

Обов'язок забезпечити норми МГП покладається на державу. Саме держави мають забезпечити виконання і дотримання норм МГП своїми представниками – військовими, службовцями тощо. Дотримуватися МГП зобов'язані усі сторони збройного конфлікту – агресор та його жертва, збройні сили й різноманітні збройні угруповання. Навіть якщо супротивник порушує норми МГП, то інша сторона все одно не має права відмовитись від дотримання обов'язкових норм МГП, бо це є воєнним злочином і тягне за собою відповідальність.

МГП поділяє усіх учасників збройного конфлікту на **комбатантів, цивільних осіб і некомбатантів**. Комбатанти – це представники збройних сил, законні учасники війни. Вони мають право застосовувати силу в межах, дозволених МГП і не несуть за це персональної відповідальності. Водночас вони є законною військовою мішенню, наприклад, в них можна стріляти. Комбатант, який вийшов зі строю (припинив спротив), унаслідок поранення чи захоплення в полон, перестає бути військовою ціллю. Комбатант, що порушив МГП, несе персональну відповідальність за свої дії, які можуть кваліфікуватися як воєнний злочин.

Цивільні особи – це усі інші особи, які не є комбатантами. Цивільні особи не мають права брати участь у збройному конфлікті.

Як міжнародне гуманітарне право захищає людину в умовах війни

Вони забезпечені імунітетом від нападу, доки не беруть безпосередню участь у воєнних діях. Додаткові спеціальні механізми захисту мають жінки, діти, поранені та хворі. Якщо цивільні особи беруть участь у бойових діях, то вони втрачають захист, але не набувають імунітет від відповідальності як комбатанти, на них не розповсюджується статус військовополонених тощо.

Окремою категорією є некомбатанти – це ті особи, що входять до складу збройних сил, але не можуть застосовувати насильство – військовий медичний персонал, військові капелани, військові юристи.

Сторони збройного конфлікту завжди мають застосовувати **принцип розрізнення** між цивільними особами та комбатантами, між цивільними та військовими об'єктами. Сторона збройного конфлікту може здійснювати напад тільки на комбатантів та військові об'єкти. Напад на цивільних осіб та цивільні об'єкти заборонено.

Також важливими для дотримання є принцип пропорційності (сумірності) та принцип обережності. Ці принципи обмежують нанесення шкоди цивільним особам та цивільним об'єктам, вимагають від сторони нападу застосування таких засобів і методів нападу, які дають можливість уникнути випадкових втрат серед цивільного населення, враховувати те, що військова перевага має переважати заподіяну шкоду, надмірна шкода є забороненою.

Також забороняється застосовувати зброю, снаряди і матеріали, а також методи ведення війни, які можуть завдати надмірних ушкоджень або спричинити зайві страждання, наприклад хімічна зброя, фосфорні снаряди, кулі, що розгортаються або сплющуються тощо.

Розглядаємо та обговорюємо

Розгляньте фотографії. Визначте, на яких із них зображені військові цілі? Поясніть свою думку.

Модуль 3

Гуманітарна допомога. Гуманітарні організації

Більше дізнатися про діяльність Товариства Червоного Хреста в Україні можна тут:

Емблема Міжнародного Комітету Червоного Хреста

Емблема Товариства Червоного Хреста України

**Досліджуємо
та обговорюємо**

Для порятунку життів та зменшення страждань від міжнародних збройних конфліктів чи надзвичайних ситуацій, міжнародним гуманітарним правом передбачена гуманітарна допомога – матеріальна чи матеріально-технічна підтримка людям, які її потребують. Нормами МГП встановлено, що сторони конфлікту повинні надавати дозвіл та сприяти швидкому і безперешкодному надходженню гуманітарної допомоги до цивільних осіб, що її потребують, за умови, що така допомога має неупереджений характер, здійснюється без дискримінації та підлягає контролю з боку сторін конфлікту. Персонал, який надає гуманітарну допомогу, має дотримуватися національних законів, що стосуються доступу на територію держави і вимог безпеки.

Значну роль щодо захисту жертв війни та подоланні наслідків збройних конфліктів відіграють різноманітні гуманітарні організації – міжурядовими (наприклад, ООН), неурядовими (напр. МКЧХ), міжнародні (напр. «Лікарі без кордонів», «Карітас» та інші), національні.

Найбільш організовано і системно поширює ідею гуманності через захист людського життя та здоров'я, запобігання стражданню та їх полегшенню, незалежно від раси, статі, віку, релігійних і політичних поглядів людини Міжнародний рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Цей рух складається з трьох окремих компонентів: Міжнародного Комітету Червоного Хреста, національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, Міжнародної Федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Ці організації відрізняються за обсягом своїх повноважень.

Розгляньте запропоновану емблему. Дізнайтеся, якій саме організації вона належить та яким чином і кому допомагає під час збройного конфлікту чи надзвичайних ситуацій.

Співставте емблему з видами допомоги, яку надає ця організація.

Які ще види допомоги можна додати до зазначених?

Чи маєте Ви чи Ваша родина особистий досвід звернення до гуманітарних організацій? Поділіться, який саме.

Модуль 4

Відповідальність за порушення норм МГП

Дискусія

Висловіть позицію

Подумайте над запитанням «Хто має нести відповідальність за скоєні воєнні злочини?».

Висловіть свою думку в класі, зайнявши позицію біля табличок «Ті, хто віддавали злочинні накази», «Ті, хто виконували злочинні накази» «І ті, хто віддавали, і ті, хто виконували злочинні накази».

Поясніть свій вибір тієї чи іншої позиції.

Порушення визначених принципів ведення війни обов'язково передбачає притягнення до відповідальності. Передусім, така відповідальність покладається на держави, бо саме вони зобов'язані дотримуватися норм МГП. Якщо ж особа порушила норми МГП, то держава зобов'язана притягти її до відповідальності, в рамках національного законодавства. Наприклад, за серйозні порушення МГП в Україні передбачена кримінальна відповідальність. Безпосередньо відповідальність держави включає матеріальну відповідальність (напр. репарації) та політичну (виключення з міжнародних організацій, позбавлення статусів тощо).

Міжнародне право виокремлює наступні міжнародні злочини – злочин агресії, воєнні злочини, злочини проти людяності, злочин геноциду. Окрім відповідальності держави, також є відповідальність конкретної особи, яка скоїла воєнний злочин. Притягнути таку особу до відповідальності може і зобов'язана сама держава, яка виявила злочин, але у разі неможливості притягнення до відповідальності у такий спосіб, можливо притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності. У такому випадку, розглядом справи буде займатися Міжнародний Кримінальний суд, заснований на Римському статуті у 1998 році, що містить повний перелік міжнародних злочинів, а стаття 8 надає кодифікацію воєнних злочинів. Для притягнення окремих осіб до міжнародної кримінальної відповідальності створюються окремі суди та трибунали, найбільш відомим з яких є Нюрнберзький трибунал 1945 року над нацистськими злочинцями. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних на території України.

Застосуйте набуті знання та досвід

- /// **Варіант 1.** Підготуйте есе на тему «Як знання МГП може допомогти під час війни чи надзвичайної ситуації».
- /// **Варіант 2.** Розробіть серію плакатів з порадами для школярів щодо безпечної поведінки, спираючись на принципи МГП та інші знання з теми.

Тема

Розділ 3
Суспільство

Суспільна солідарність українців та громадян світу задля згуртованої відсічі російській агресії

У цій темі Ви дізнаєтеся про солідарність, як життєво необхідну цінність для існування цивілізації та визначите спільні ідеї та прагнення, що об'єднують представників різних культур і народів, а також ознайомитеся із діяльністю міжнародних гуманітарних платформ. Ви оперуватимете такими термінами як: солідарність, солідаризм, тощо.

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

■ **Моя хата скраю, бо я першим ворога зустрічаю.** Автентичне українське прислів'я.

■ **Наша хата не скраю, вона на передовій.** Сучасне українське прислів'я.

Думаємо, аналізуючи кейси щодо проявів солідарності до інших народів та культур.

Дбаємо про суспільну солідарність українців та громадян світу.

Діємо, допомагаючи Україні під час війни.

Що б я побажала світові та Україні – це солідарність. Насправді солідарність – це вміння бачити реалії й реагувати на ситуацію, яка відбувається, відповідати на неї солідарно, відповідати на неї тим, що ти бачиш другу людину, ти бачиш того ближнього і ти бачиш їхні потреби і стараєшся на них відповісти.

Тетяна Ставнича, президентка благодійної організації «Карітас Україна»

**Досліджуємо
та обговорюємо**

Чи солідарні Ви з думкою Тетяни Ставничої, очільниці благодійної організації «Карітас Україна»?

Модуль 1

Що таке солідарність в умовах війни

24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російських агресорів на територію України. Така подія стала великим викликом щодо існування нашої держави, збереження її демократичних цінностей та європейського вектору розвитку. Вистояти у цій боротьбі ми змогли не лише завдяки мужності й самовідданості українських воїнів, а й згуртованості та консолідації багатокультурної української нації. Українці, які є представниками різних етносів, культур, віросповідань – спільно стали на захист своєї країни. Ба більше, на підтримку України виступили представники урядів та звичайні громадяни із переважної кількості країн світу, надаючи нам військову, економічну та гуманітарну допомогу. Ми стали країною, духом солідаризації якої пишається весь світ. В Україну вірить увесь світ та покладає на нас свої надії.

Аналізуємо

Поштові марки світу на підтримку України

З початку війни пошти світу випускають марки на підтримку України. Forbes нарахував щонайменше 44 випуски таких марок, які були здійснені одинадцятьма країнами впродовж 2022 р.

Розгляньте фото поштових марок із різних країн світу. Якою загальною темою вони об'єднані?

Назвіть символи, за допомогою яких країни світу висловлюють солідарність?

Запропонуйте свій візуальний символ солідарності.

<p>Пошта Латвії. Блок «Вторгнення росії в Україну» (Russian Invasion of Ukraine) Це найперші закордонні марки на підтримку України.</p>	<p>Польська марка на підтримку України</p>	<p>Марка пошти Литви</p>	<p>Марка пошти Канади</p>
<p>Іспанський поштовий оператор Correos випустив марку «Іспанія з Україною».</p>	<p>Марка від пошти Естонії</p>	<p>Марки пошти Австрії з гаслом «Разом заради миру»</p>	<p>Марка пошти Люксембургу</p>

Суспільна солідарність українців та громадян світу

Солідарність є життєво необхідною цінністю для існування цивілізації. Задля протистояння та усунення глобальної загрози миру, люди мають шукати шляхи співробітництва й взаєморозуміння – вчитись солідаризму.

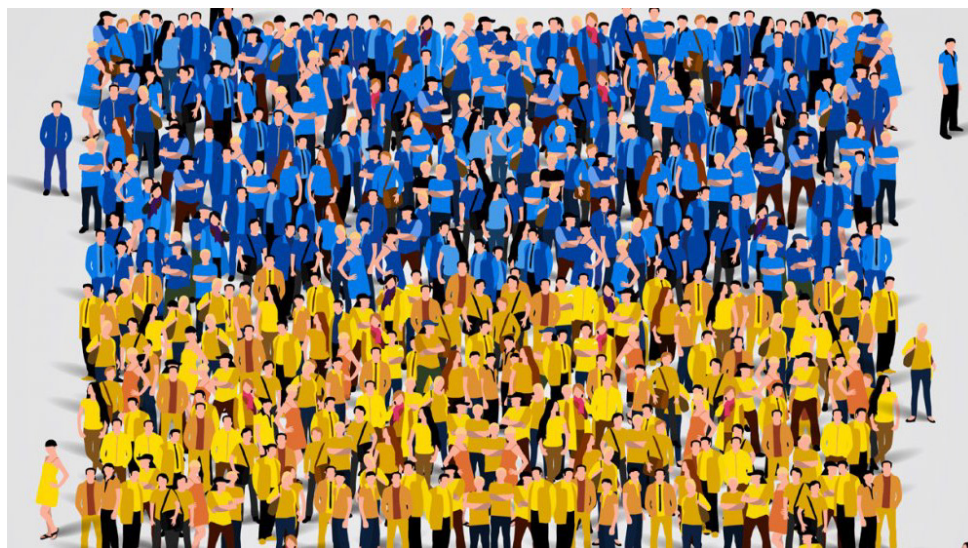
Солідарність:

- /// Активне співчуття яким-небудь діям, думкам; спільність поглядів, інтересів.
- /// Спільна відповідальність. <http://sum.in.ua/s/solidarnistj>
- /// Солідаризм – спільність інтересів, однакості.

Модуль 2

Солідарність не лише на рівні слів

Українське суспільство – полікультурне та поліконфесійне, складається з різних національних та етнічних груп, які проживають на території України. В період війни, всі ми разом шукаємо шляхи подолання викликів, які постали перед нашою країною. Ми єднаємось довкола ідеї української державності, демократичних цінностей, солідаризуємось задля остаточної перемоги над ворогом. Свою підтримку Україні реальними діями демонструють представники усіх країн та континентів світу.

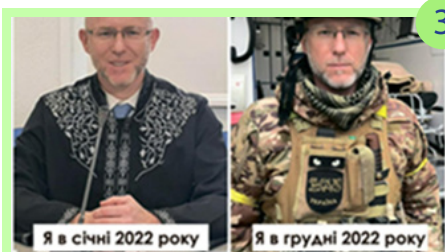
Аналізуємо ситуацію

Кейси солідарності.

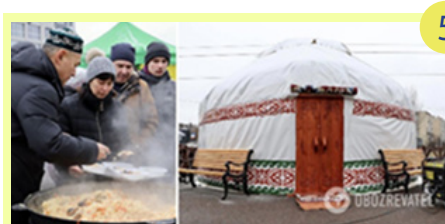
- Об'єднайтесь у пари або групи.
- Розгляньте набір кейсів щодо проявів солідарності.
- Визначте, які спільні ідеї та прагнення об'єднують представників різних культур, народів?

Черкашанка Лариса Когут протягом 14-ти років викладала музику та естетику, потім заснувала добротинний фонд йта вирішила стати військовою капеланкою. Нині допомагає переселенцям, родинам загиблих, військовим, й усім, хто того цього потребує.

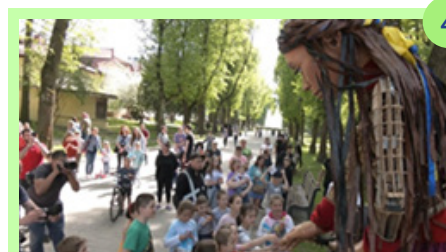
Я у січні та грудні 2022 року. Пост у Facebook Саїда Ісмагілова, 43-річного уродженця Донецька, муфтія мусульман України.

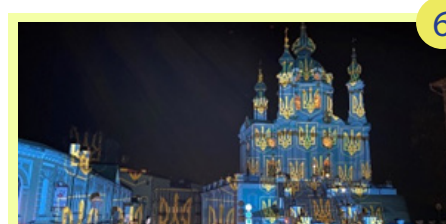
У м. Буча Київської області відкрили "Пункт незламності" у вигляді справжньої юрти (за сприяння Посольства Республіки Казахстан в Україні).

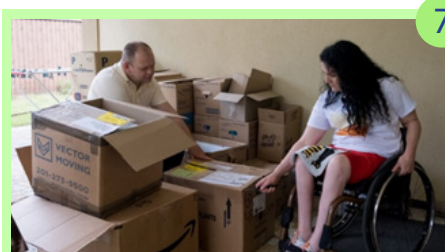
Європейська комісія відкриває «Шляхи солідарності», щоб забезпечити Україні можливість експортувати зерно, а також імпортувати необхідні їй товари – від гуманітарної допомоги до кормів для тварин і добрих.

Лялька-біженка Амаль із Сирії є світовим символом дітей-біженців і вже встигла відвідати 9 країн. В Україні лялька – вперше.

Андріївська церква. Швейцарський світловий художник Геррі Хофштеттер прибув до України з власним електрогенератором і невеликою командою, щоб 23–25 грудня, з 16:00 до 22:00, споруди сяяли мальовничими ілюмінаціями.

Валентина Добридіна, очільниця Чернівецької обласної організації людей з інвалідністю «Лідер», разом з чоловіком Владиславом працюють у створеному волонтерському центрі.

Інсталяція та перформанс української спільноти з 128 пар дитячого взуття в м. Сан-Хосе (Кремнієва Долина, США), щоб нагадати світу, що війна досі триває та продовжують гинути діти й дорослі.

Досліджуємо та обговорюємо

- 1 Чи є у Вашому оточенні люди, що внаслідок повномасштабної агресії РФ в Україні змінили свої соціальні ролі? Як Ви можете підтримати їх? (QR 1)
- 2 Поміркуйте, яку продукцію «Шляхами солідарності» може постачати Україна? Які поставки необхідні в Україну? (QR 2.1/2.2)
- 3 Поставте лайк цьому фото у профілі Саїда Ісмагілова у Facebook. Напишіть комент підтримки.
- 4 Знайдіть на карті м. Алеппо і дізнайтеся про його драматичну долю у ході російської інтервенції у 2016 році. (QR 4)
- 5 Назвіть розташування найближчого до Вас пункту незламності. Накресліть схематичну карту дороги до пункту від Вашого дому, щоб допомогти зорієнтуватись людям із Вашого оточення. (QR 5)
- 6 Запропонуйте художні тематичні композиції для кольорової підсвітки споруд. Які будівлі у вашій громаді Ви б хотіли так прикрасити? (QR 6)
- 7 Складіть список добрих справ якими Ви можете допомогти та долучитися до волонтерського руху. (QR 7)
- 8 Зробіть (опишіть можливий варіант) інсталяцію зі шкільного приладдя для привернення уваги до проблем навчання дітей під час війни. Надішліть фото друзям. (QR 8)
- 9 Складіть список добрих справ якими Ви можете допомогти та долучитися до волонтерського руху.
- 10 Зробіть (опишіть можливий варіант) інсталяцію зі шкільного приладдя для привернення уваги до проблем навчання дітей під час війни. Надішліть фото друзям.

Модуль 3

Діємо солідарно

Українське суспільство – полікультурне та поліконфесійне, складається з різних національних та етнічних груп, які проживають на території України. В період війни, всі ми разом шукаємо шляхи подолання викликів, які постали перед нашою країною. Ми єднаємось довкола ідеї української державності, демократичних цінностей, солідаризуємось задля остаточної перемоги над ворогом. Свою підтримку Україні реальними діями демонструють представники усіх країн та континентів світу.

WEB-активність

Stand With Ukraine

StandWithUkraine

- Ознайомтеся із діяльністю міжнародної гуманітарної платформи *Stand With Ukraine*.
- Визначте, які форми долучення для підтримки України у ході війни, існують на платформі та на кого вони спрямовані?
- До якої ініціативи на платформі ви можете долучитися? Яким чином? Цю інформацію можете поширити серед своїх друзів та знайомих, які нині за кордоном.

Застосуйте набуті знання та досвід

Громадянська активність

Прихисток.

В Україні створили сайт під назвою «Прихисток», на якому громадяни можуть надати адресу свого житла чи подати заявку про пошук тимчасового притулку.

- Ознайомтеся з сайтом.
- Пошукайте адреси тимчасових притулків для біженців, в області, у якій Ви проживаєте.
- Дізнайтесь локації помешкань у Вашій громаді, які можна внести до бази даних сайту «Прихисток». Задля цього зверніться до своїх рідних, вчителів, органів місцевого самоврядування тощо.

Тема

Розділ 4
Демократія

Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні

У цій темі ми розглянемо одну із форм активної участі громадян у житті суспільства і держави. Запропоновані в ході заняття види діяльності допоможуть Вам ближче познайомитися і краще зрозуміти таке суспільне явище як волонтерство та форми волонтерської участі у мирний та воєнний час.

Ключові здобутки
у вивченні теми

ЗД

Досліджуємо унікальне явище волонтерства в Україні.
Розуміємо юридичні підстави та особисті мотивації волонтерства.
Діємо, роблячи особистий внесок у волонтерський рух в Україні.

Досліджуємо
та обговорюємо

Розглядаємо та обговорюємо:

- Розгляньте усі світлини, які ілюструють цю тему.
- Чим зайняті люди, що вони роблять?
- Опишіть людей на світлинах за віком, статтю.
- Що, на Вашу думку, об'єднує цих людей?

Модуль 1

Що таке волонтерство?

Про волонтерський рух в Україні сьогодні із захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. У надзвичайно

Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні

■ **Волонтерство, або волонтерська діяльність** (від французької *volontaire* – доброволець, латинське *voluntarius, voluntas* – вільне волевиявлення, *volō* – бажання, намір) – добровільна суспільно-корисна діяльність.

■ **Волонтер, або доброволець** – це людина, фізична особа, яка добровільно, за власним бажанням, здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність та готова витратити свої сили, час і талант на користь суспільству або конкретній людині, не чекаючи винагороди.

складний воєнний період, саме цей рух, об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави.

В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, доброчинцями, добровольцями тощо, а з кінця ХХ століття – волонтерами.

На українських землях волонтерство розвивалось ще з 19 століття, коли створювались різноманітні громадські організації, що опікувались лікарнями для малозабезпечених, притулками, безплатними їдальнями. Волонтери також навчали грамоти, пропагували здоровий спосіб життя, турбувались про охорону довкілля, опікувались тваринами. Активно діяли організації Червоного Хреста, особливо під час Першої та Другої світової війн.

Перший потужний сплеск волонтерства, в сучасній Україні, був пов'язаний із проведенням на її теренах чемпіонату Європи з футболу у 2012 році. До цього руху, здебільшого, долучилася молодь. Хлопці та дівчата допомагали облаштовуватися іноземним вболівальникам, розробляли й поширювали інформаційні матеріали, слідкували за порядком під час проведення масових заходів тощо.

Розквіт волонтерської діяльності у нас припав на час Революції Гідності (2013) і на початок російсько-української війни у 2014 році. У той час в Україні активізувався рух волонтерів, який мав на меті допомогу бійцям українських силових структур та добровольчих батальйонів в отриманні сучасного спорядження, амуніції, технічних засобів, транспорту для успішного проведення антитерористичної операції на сході України.

Як стати волонтером: поради для тих, хто хоче бути корисним nashkiev.ua

За своїми формами волонтерство може бути:

- Соціальним – наприклад, роздавати їжу потребуючим або вчити дітей;
- Екологічним – різноманітна діяльність для захисту довкілля;
- Молодіжним – це може бути активна участь у молодіжних громадських організаціях або волонтерство на фестивалях;

Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні

- Урбаністичним – пов’язане з облаштуванням міського простору;
- Фандрейзінговим – коли люди збирають кошти на щось;
- Міжнародним – коли, наприклад, волонтери з інших країн світу приїжджають з благодійними акціями в Україну, або навпаки.

Відповідно до рішення Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних Націй 1985 р.

Модуль 2

Які законодавчі акти регулюють волонтерство в Україні?

2011 року Верховна Рада ухвалила закон «Про волонтерську діяльність», до якого протягом 2012-2022 років було внесено низку суттєвих змін і доповнень.

WEB-активність

Досліджуємо та обговорюємо

Прочитайте уривки з закону України «Про волонтерську діяльність».

Об’єднайтеся у дві групи, з однаковою кількістю учасників.

Перша група, аналізуючи текст, має скласти якомога більше запитань, які сприятимуть найкращому розумінню засад волонтерської діяльності.

Друга група має ретельно ознайомитися із текстом закону, аби бути готовими відповідати на поставлені запитання від членів Першої групи.

Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні

Що таке волонтерська діяльність

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності.

(Стаття 1. Волонтерська діяльність та основні засади її провадження закону України «Про волонтерську діяльність»)

Основні принципи провадження волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості.

(Стаття 1. Волонтерська діяльність та основні засади її провадження закону України «Про волонтерську діяльність»)

Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Неповнолітні особи здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

(Стаття 7 Права і обов'язки волонтера Закону України «Про волонтерську діяльність».)

Права волонтера.

Волонтер має право на належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням, зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально-виробничої практики.

Обов'язки волонтера.

Закон визначає такі обов'язки волонтера, як сумлінне та своєчасне виконання робіт, проходження професійної підготовки, за необхідності, проходження медичного огляду, дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом, збереження репутації організації чи установи, на базі якої здійснюється волонтерство, уникнення майнової шкоди тощо.

(Стаття 7 Права і обов'язки волонтера Закону України «Про волонтерську діяльність».)

Модуль 3

Як підлітки можуть допомагати під час війни?

Під час війни сотні тисяч українців долучилися до волонтерства, серед них, звичайно, є підлітки. Активні та вмотивовані, вони надсилають на фронт листи підтримки для наших бійців, збирають продукти та інші речі, допомагають надолужити навчання своїм новим однокласникам із числа внутрішньо-переміщених осіб, тощо.

Але давайте разом поміркуємо, як у Вашому віці варто відповідально, грамотно, а головне – безпечно, передусім, для Вас, здійснювати волонтерську діяльність.

Досліджуємо та обговорюємо

Об'єднайтеся у п'ять груп.

Поміркуйте над одним із п'яти напрямків, важливих для волонтерської діяльності підлітків.

Коротко презентуйте перелік своїх ідей.

Після кожної презентації, учасники інших груп, можуть додати свої ідеї до створеного переліку.

1. Яку допомогу Ви можете надати своєю працею? (щось робити руками)
2. Якими можуть бути форми волонтерства «словом»?
3. Як можна волонтерити в соцмережах?
4. Як збирати кошти у своїй школі?
5. Про що важливо пам'ятати, щоб волонтерство було успішним і не зруйнувало Ваше життя (здоров'я, безпека, навчання, родина).

Семирічна волонтерка з Рівного, Іринка Васильєва, втратила на війні батька та дядька. 32-річний Олександр Васильєв, з 14-ї окремої механізованої бригади, з перших днів війни захищав Макарів, Ірпінь, Гостомель. Загинув 27-го березня на Миколаївщині. Донька вирішила допомагати батьковим побратимам. Волонтерка почала виготовляти декоративні віночки та

Коли участь кожного робить нас незламними. Волонтерство в Україні

продавати їх за 100 гривень. Скільки виготовила і продала навіть не порахує. Люди платили за її роботу значно більше. Завдяки цьому дівчинка назбирала 7 тисяч євро та придбала за ці кошти два тепловізори, дрон та автомобіль для ЗСУ. Зараз юна майстриня збирає гроші на джавелін. У серпні 2022 року Ірина отримала відзнаку від Президента України Володимира Зеленського, а також нагрудний «Знак пошани» від Міністерства оборони. «Роблю все, щоб сюди не прийшли москалі, – каже Іринка. – Хочу, щоб вони геть забралися з України!»

Українська Волонтерська Служба.

Як підлітки можуть допомогти під час війни.

Застосуйте набуті знання та досвід

- Знайдіть волонтерські організації у Вашому населеному пункті та дізнайтеся більше про їх роботу.
- Зробіть опитування про те, чому люди стають волонтерами. Складіть перелік мотивацій волонтерів.
- Що мотивує людей до волонтерської діяльності?
- Подумайте, яку посильну волонтерську допомогу Ви могли б надати волонтерським організаціям.

Тема

Розділ 5
Медіа

Світ інформації та масмедіа в умовах воєнного часу

У цій темі Ви дізнаєтеся про те, як добирати джерела інформації під час війни, перевіряти достовірність новинних повідомлень та що відбувається зі стандартами журналістики у воєнний час. Також Ви оперуватимете такими поняттями: інформаційна бульбашка, інформаційна війна та «правило трьох джерел».

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Досліджуємо, що змінилося в медіаспоживанні в умовах воєнного часу.
Розуміємо, як інформаційна бульбашка впливає на нашу інформованість.
Діємо, критично аналізуючи медіаповідомлення та їх джерела.

Модуль 1

Що змінилося в медіаспоживанні. Як уникнути життя в інформаційній бульбашці

З початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України для більшості українців безперервне споживання новин стало життєво необхідною звичкою. Соціальні мережі намагаються задовольнити цю потребу, надаючи інформацію з різноманітних джерел в одній стрічці новин.

Кожен з нас обирає ту інформацію, яка нам подобається і яку ми поділяємо. Так ми й вибудовуємо власну інформаційну бульбашку.

- Давайте задумаємося над визначенням «інформаційна бульбашка».
- Позначте з переліку нижче одне твердження, яке Ви вважаєте найбільш точним, чому?

Світ інформації та масмедіа в умовах воєнного часу

- «інформаційні бульбашки» виникають, коли користувачі здобувають інформацію лише із серидовища своїх друзів у мережі;
- «інформаційні бульбашки» – це список веб-сторінок, які користувач шукав в Інтернеті;
- «інформаційні бульбашки» складаються із вмісту, що пропонували користувачі, яких заблокували в соціальних мережах.

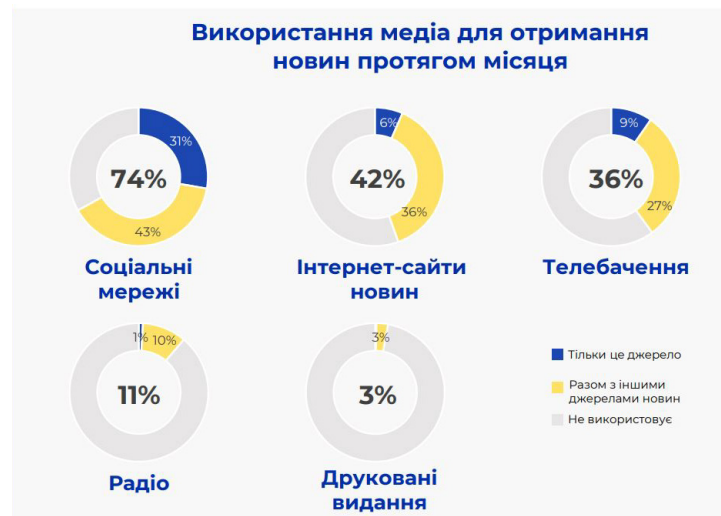

Олександра Цехановська, голова групи з аналізу гібридних загроз Українського кризового медіацентру.

Інформаційна бульбашка – це стан інформаційної ізоляції. Часто люди опиняються у ньому добровільно, адже схильні до створення інформаційних бульбашок. Світ складний і щоб вижити у ньому та не втратити здоровий глузд, необхідно усе спрощувати. Так працюють стереотипи... Мозок не може щоразу вигадувати нові логічні ланцюжки. Йому простіше мати готову картину світу. Ми відчуваємо стрес, коли щось у неї не вкладається. Це нормально і комфортно – мати когнітивні упередження. А тому цінно – почути іншу, протилежну нашу, точку зору.

Дослідження свідчать, що якщо до війни респонденти використовували зазвичай 1-2 джерела новин, то з початком воєнних дій, для отримання різноманітнішої картини, почали використовувати від 3-ох до 5-ти джерел. Це пов'язано зі зростаючою потребою у людей, в умовах війни, володіти достовірною інформацією. Через повітряні тривоги та обстріли регіонів значно збільшився інтерес до регіональних медіа.

Дослідження «Споживання медіа» (осінь 2022) було виконано на замовлення міжнародної неприбуткової організації Iternews, що реалізує «Медійну програму в Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Відповідними є і «вимоги» до видів контенту в Інтернеті: серед тих, хто отримує інформацію з соцмереж, 62% надають перевагу коротким відео і 61% – коротким інформаційним повідомленням. Механізми роботи соцмереж спонукають користувачів якомога більше часу проводити онлайн.

Через це, в умовах війни, слід бути особливо пильними й дотримуватися інформаційної гігієни, захисту від дезінформації та інших способів маніпулювання громадською думкою, а також орієнтуватися у проблемах загальної цифрової грамотності.

**Розглядаємо
та обговорюємо**

Проаналізуйте, що змінилося у Вашому медіаспоживанні з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну?
Які інформаційні потреби зникли, а які виникли?
Спільно визначте, чи не існує загрози для когось опинитися в інформаційній бульбашці.

Інфопотреби, що зникли або відкладені	Чому?	Інфопотреби, які виникли	Чому і як їх можливо задовольнити?

- В умовах воєнного стану категорично забороняється:
- знімати військові об'єкти, переміщення українських військ і техніки, місць дислокації та роботи сил ППО;
- фіксувати розташування об'єктів цивільного захисту;
- транслювати наживо ракети в момент польоту і місця, куди вони потрапили;
- демонструвати місця обстрілів та влучання снарядів, будь-які ідентифікатори локацій, як-то назви вулиць, зупинок, метро, магазинів тощо;
- оцінювати і називати наслідки руйнувань через удари, обстріли чи диверсії.

Модуль 2

Як добирати джерела інформації під час війни

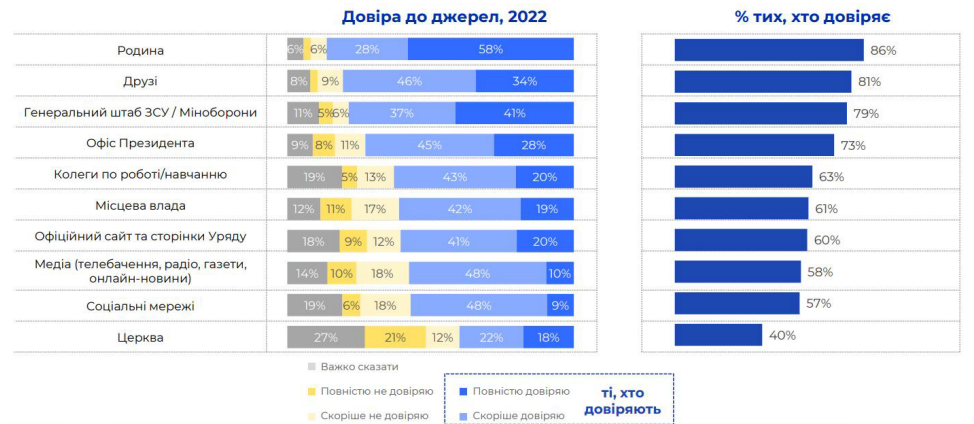
Інформаційна війна з боку рф орієнтована на те, щоб посіяти серед нашого населення негативні емоційні почуття страху, недовіри один до одного, паніки. Таким чином, пропагандисти роблять все можливе для того, щоб українське суспільство втратило єдність та не було таким монолітним, якими ми є зараз. Більше того, громадяни України мають тепер стійкіший імунітет до маніпулятивних проявів російської пропаганди. Переконатися у цьому нам допоможе аналіз результатів дослідження «Споживання медіа» в 2022 р.

**Розглядаємо
та обговорюємо**

На основі аналізу інфографіки назвіть 3 джерела інформації яким найбільше довіряють у 2022 р.
Дослідники опитували доросле населення України, а кому довіряєте Ви?
Проведіть імпровізоване опитування у своєму класі.

Обговоріть його результати й обґрунтуйте власні позиції.

Дослідження «Споживання медіа» (осінь 2022) було виконано на замовлення міжнародної неприбуткової організації Internews, що реалізує «Медійну програму в Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Дослідження «Споживання медіа» було виконано соціологічною компанією InMind на замовлення міжнародної неприбуткової організації Internews.

Джилліан МакКормак, директорка Internews в Україні:

«Це природно, що під час війни громадяни більше покладаються на свої надійні джерела інформації. Приємно бачити збільшення довіри до Суспільного, а також до місцевих медіа цього року. Медіа надають життєво необхідну інформацію та працюють у неймовірно складних умовах».

Кому можна довіряти зараз?

Поради від медіаексперта Андрія Юричка

Зараз варто довіряти: повідомленням офіційних державних органів, які розміщені на офіційних сторінках, профілях, пабліках (а не згадування про них). Чим вище ієрархія державного органу, тим правдивіша інформація: Президент-Верховний головнокомандувач, міністр, голова обласної держадміністрації, голова районної держадміністрації і т.д.

Як перевірити достовірність викладеного:

підписаними звітами, відповідальними особами, зіставленням інформації з різних джерел, додатковими перевітками та уточненнями від органу, що розповсюдив інформацію.

Динаміка довіри соціальним інституціям, % довіряють

Дані Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), власне всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус», 2022.

Розглядаємо та обговорюємо

На основі аналізу даних Київського міжнародного інституту соціології назвіть соціальні інституції, що викликають найбільшу довіру у населення.

А кому довіряєте Ви? Проведіть імпровізоване опитування у своєму класі.

УЛ: УКРАЇНСЬКЕ РАДІО
УЛ: ПЕРШИЙ

Надійні джерела інформації

ЄДИНІ НОВИНИ

1+1 ★ ICTV ПЕРШИЙ ІНТЕР РАДА

Кому можна довіряти зараз?

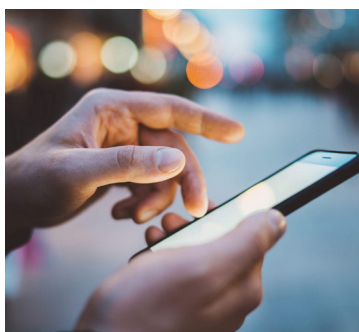
Звіряйте кожну тривожну новину з офіційними джерелами. Інформацію про втрати можуть знати лише органи безпеки та оборони.

Інформація на приватних акаунтах може не відповідати дійсності. Не поспішайте ділитися нею. Не коментуйте фейки у соціальних мережах; так ви допомагаєте їм стати популярними та спонукаєте до більшого охоплення аудиторії.

Поскаржіться на фальшивий обліковий запис або сторінку у Фейсбуці. Агресор поширюватиме наклепи і «зраду» через свої офіційні чи підконтрольні канали. А може використовувати й інші засоби – прикри-

ватись патріотичними гаслами і символікою. Перевіряйте сумнівні повідомлення та заклики патріотичного характеру.

- Зберігайте єдність і підтримуйте одне одного. Якщо перервався інтернет-зв'язок, а сторінки державних органів були зламані або недоступні – звертайтеся по інформацію до Суспільного мовлення. Якщо не працює телебачення – вмикайте радіо. Підпишіться на офіційні акаунти державних органів у соцмережах.

Але новин із офіційних джерел недостатньо, аби почуватись поінформованим. Спробуймо розібратись, як добирати ці джерела, користуватись ними і адекватно оцінювати інформацію, яку ви з них отримуєте.

Інформація на приватних акаунтах може не відповідати дійсності. Не поспішайте ділитися нею.

Поскаржіться на фальшивий обліковий запис або сторінку у Фейсбуці. Агресор поширюватиме наклепи і «зраду» через свої офіційні чи підконтрольні канали. А може використовувати й інші засоби – прикриватись патріотичними гаслами і символікою. Перевіряйте сумнівні повідомлення та заклики патріотичного характеру.

Отар Довженко, медіаексперт видання «Детектор медіа» радить:

Варто поглянути на кожне джерело, з якого Ви прямо чи опосередковано отримуєте новини, і поставити головне запитання: з якою метою те чи інше джерело взагалі поширює інформацію?

Анонімні телеграм-канали та сторінки, а також агрегатори новин і медіа-«ноунейми», які не повідомляють нічого про свою команду і публікують невідомі матеріали, – це ще вищий рівень дезінформації. Ще небезпечнішим джерелом інформації є немодеровані групи в соцмережах або вайбер-чати. Сюди росіяни/російська пропаганда закидають чимало дезінформації.

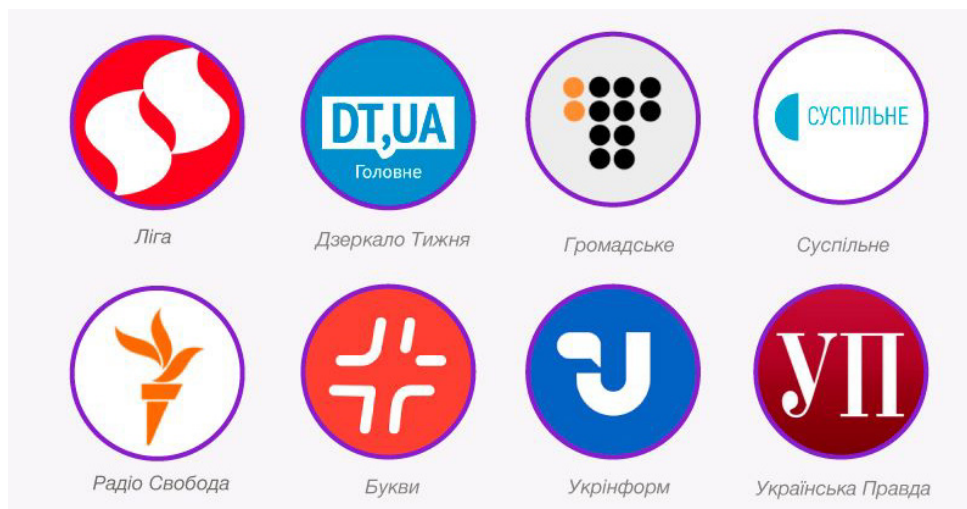
Білий список

Загальноукраїнські онлайн-медіа, які набрали найбільше балів за результатами оцінки дотримання професійних стандартів, та мали найнижчі показники маніпуляцій, джінси, фейків станом на **січень 2021 року**.

Найскладніше – фільтрувати інформацію, яку Ви отримуєте зі стрічки Фейсбуку, Твіттера чи інших соціальних мереж. Наше сприйняття влаштовано так, що ми спочатку сприймаємо картинку, потім – текст, а лише згодом звертаємо увагу на джерело інформації. Візьміть собі за правило не поширювати ніякої інформації, перш ніж ви не переконаєтесь, що вона походить із надійного джерела та не є застарілою або помилковою.

Довіряйте медіа із перевіреною роками репутацією. Наприклад, це можуть бути Медіа з білого списку Інституту масової інформації, а також інші українські засоби масової інформації, зокрема – регіональні, яким можна вірити і не чекати від них навмисних підступів, проросійської пропаганди чи дезінформації.

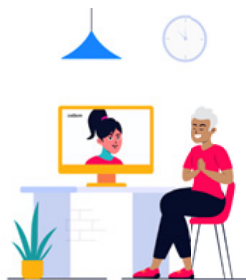
Розглядаємо
та обговорюємо

- Розгляньте три візуалізовані поради (меми).
- В якій черговості Ви ними скористаєтеся?

Читайте офіційні
джерела інформації.

Перевіряйте людей, яких
читаєте, та їхні дописи,

скільки в них підписників, який
контент публікують ці люди.
Керуйтеся логікою та здоровим
глупом: чи дописи людини
адекватні, чи має людина експертизу
в питанні, яке висвітлює?

Перевіряйте джерело
інформації,

яке обов'язково має бути вказано.
Звідки взяли цю інформацію? Хто
про неї повідомив? Загугліть це
джерело інформації, перевірте, чи
йому можна довіряти. Надійне
джерело публікує іншу важливу
інформацію та має статус. Якщо
джерело не вказане, запитайте.
Якщо не відповідають — не вірте
новині.

Модуль 3

Що змінилося в журналістиці, мова ненависті

Сучасна воєнна журналістика використовує нові форми роботи: стрім, лонгріди, зйомки сюжетів на мобільний, потужна фото та відео-документалістика, з'явилася професія стрингера-фіксера. Словом у репортерів існують засоби, які дозволяють максимально оперативно висвітлювати події. Разом з тим, досить часто журналісти стикаються з дилемою, яка лежить поміж професійними стандартами роботи та необхідністю підтримувати бойовий дух українського суспільства.

Що ж відбувається зі стандартами журналістики у воєнний час?

3 березня 2022 року Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний видав Наказ №73, який регулює порядок акредитації представників медіа під час воєнного стану, визначає перелік інформації, яку не можна розголошувати, встановлює порядок роботи журналістів у зоні ведення бойових дій. В Україні існує низка заборон на поширення певних типів інформації, які потенційно можуть зашкодити Збройним Силам України у ході боротьби із агресором.

Перед журналістами, які готують інформацію для нас (аудиторії) повстало актуальне питання: де межа між свободою слова та захистом інформації на війні? Найбільшим викликом у журналістській практиці є використання фотоматеріалів та зображень з українських міст, де відбуваються бойові дії. З одного боку журналісти намагаються донести до аудиторії атмосферу війни, а з іншого, — побоюються, що така інформація може завдати шкоди як військовим, так й цивільним.

Андрій Куликов, Голова Комісії з журналістської етики

Таким чином у принципах журналістики не змінилося нічого. Змінилися способи їх застосування. Ми маємо бути ще більше прихильними до принципів, бо то є правда, а правда рятує життя. Журналісти повинні повідомляти все, як є. Нейтральним бути не можна, об'єктивним — необхідно.

Але сьогодні і журналісти – це свідки злочинів, і це має бути документовано. Світ має зрозуміти, про що і як ми говоримо.

Фахівці з ГО «Інститут масової інформації» розробили рекомендації щодо роботи журналістів в зоні воєнних дій.

Обмеження для журналістів у зоні АТО: про що писати не можна
 Рекомендації ІМІ на основі американського досвіду роботи журналістів в зоні бойових дій

- 1** Імена, обличчя, рідні міста військовослужбовців – тільки за згодою конкретного військовослужбовця.
- 2** Назви військових об'єктів, конкретні географічні дані з розташування військових підрозділів, або фото чи відео, за якими можна визначити такі місця розташування, – лише за узгодженням із командуванням.
- 3** Точна чисельність військових підрозділів нижче рівня корпусу, повітряних суден чи іншого обладнання, запасів (наприклад, артилерії, танків, радарів, вантажівок, води тощо).
- 4** Інформація стосовно майбутніх операцій, а також та, яка викриває відкладені або скасовані операції, інструкції щодо відкриття вогню, інформація щодо ефективності дій супротивника.
- 5** Фотографії чи відео, що показують рівень безпеки військових об'єктів або таборів.

Валерій Іванов, президент Академії української преси

Значна кількість українських журналістів не дотримується першого стандарту професії – перевірки інформації, яку треба ставити понад усе як у мирний, так і в часи війни. За його словами, – журналісту необхідно одну третину робочого часу витратити на збір і написання матеріалу, а решту на перевірку фактів.

Нолан Петерсон, американський воєнний журналіст.

– Найкращий шлях боротьби з пропагандою – це правда. Журналісти не солдати. Ми не працюємо для того, щоб захистити одну сторону і звинуватити іншу. Ми маємо висвітлити те, що відбувається й дати аудиторії самій вирішувати, – хто добрий, а хто поганий.

Як це не прикро, але наше покоління живе в умовах війни. Кожен з нас може долучитися до інформаційного фронту і стати своєрідним репортером. Але наше перше завдання – це не зашкодити. Тому ви маєте бути максимально обережними у соціальних мережах, задля того, щоб не передати ворогу певної інформації, а також чітко визначати у медіа, де є ворожа пропаганда. Разом з тим, ви можете документувати ваші відчуття і події, але ваші матеріали варто не відразу публікувати, а зберігати їх до часу нашої перемоги.

Згодом вони стануть неоцінним джерелом документальної інформації про події війни в Україні. Задля цього ви можете скористатися наведеними нижче порадами.

6 СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Як писати про трагічні події

Точність <ul style="list-style-type: none">▶ Обов'язково перевіряйте інформацію, навіть кілька разів.▶ Не поширюйте чуток, яким не знайшли підтвердження.▶ Особливо уважно ставтесь до імен, дат, назв вулиць. Неправильна назва таких деталей може призвести до серйозних наслідків.▶ Уточнюйте термінологію. 	Етика <ul style="list-style-type: none">▶ Уникайте кривавих подробиць в описі трагічних подій, найчастіше вони не потрібні. Запитайте себе, як у розумінні ситуації допоможуть страшні і жахливі деталі, і зробіть для себе висновок.▶ Для зображень загиблих краще вибрати їхні прижиттєві фотографії, а не спотворені смертю обличчя.▶ Не називайте загиблих трупами.
Оперативність <ul style="list-style-type: none">▶ Інформацію оприлюднюйте вчасно. Невчасне подання інформації може сприйматися як черговий трагічний випадок, а не дублювання вже кимось названої події, що в умовах військових дій особливо актуально. 	Повнота <ul style="list-style-type: none">▶ При можливості і у складних випадках намагайтеся взяти коментар незалежного експерта. У висвітленні війни особливо затребувані такі експерти: військові різних спеціальностей, медики, інженери та техніки. Обов'язково опитайте кількох очевидців.

Неупередженість

- ▶ Намагайтесь бути максимально неупередженими і почути різні думки.
- ▶ При можливості подавайте дві сторони конфлікту, якщо отримання цієї думки не є небезпечним для життя журналіста.

Відокремлення фактів від коментарів

- ▶ У журналістському матеріалі мають бути чітко розмежовані факти від особистої думки чи враження журналіста.

Досліджуємо та обговорюємо

Суспільне мовлення зібрало історії, як працюють українські журналісти в умовах війни. Прочитайте, придумайте власний варіант заголовку статті про журналістів на війні, знайди свого героя/ героїню.

Дізнайтесь, як журналісти з вашої громади, висвітлюють війну: пишуть про воїнів ЗСУ, бійців територіальної оборони, волонтерів, внутрішньо-переміщених осіб, жертводавців та інших людей.

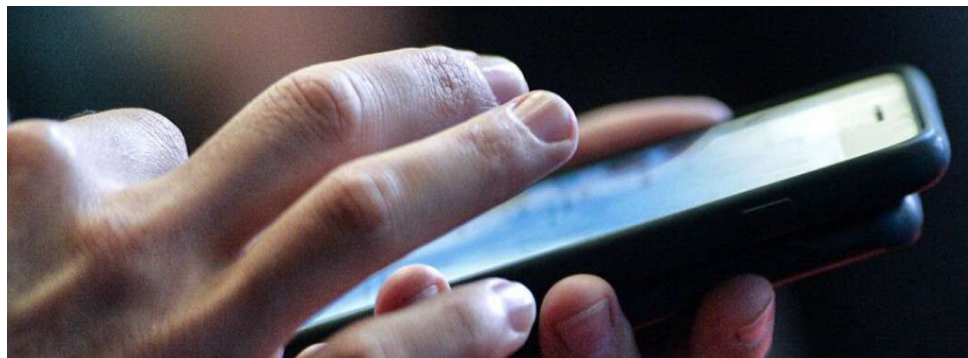
Відберіть найкращий, на ваша думку, репортаж та поділіться ним із однокласниками.

Модуль 4

Зброя інформаційних війн

■ **Інформаційна війна** – це засоби, які включають збір, передачу, захист, маніпулювання, спростування, заперечення та знищення інформації, завдяки яким можна встановити перевагу над противником.
Мартін Лібікі, експерт з інформаційних технологій

Якщо у збройному конфлікті боротьба йде за території, то в інформаційних війнах вона точиться за аудиторію. Під час російсько-української війни слово стає зброєю або навіть сильнішим за нього.

Мета інформаційної війни – змусити противника сумніватися, вірити в домисли і отримати переваги, наприклад, виправдати агресію у збройному конфлікті. Саме таким чином росія воює в інфопросторі супроти України, США та країн Європи.

Юлія Бабенко, «Інститут масової інформації»

– Основні методи інформаційної війни – блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника. Інформаційна війна розглядає інформацію як окремий об'єкт або як потенційну зброю та вигідну ціль, її можна розглядати як якісно новий вид

бойових дій, активну протидію в інформаційному просторі. Інформаційна війна – це атака інформаційної функції, незалежно від засобів, які застосовуються.

Досить часто замість терміну «інформаційна війна» використовують більш конкретний – ІПСО (Інформаційно-психологічна операція), що означає підготовлений вплив на думки, настрої, світоглядні позиції людей з метою реалізації певних цілей. В основі всіх інформаційно-психологічних операцій лежить вплив на емоції, судження, рішення, і, зрештою, поведінку особистості.

Чим нас атакують?

Ворог постійно поширює брехню, намагаючись виграти на інформаційному полі. Саме тому ми маємо розпізнавати та розрізняти найнебезпечніші прояви ІПСО:

Ось такі види «ворожої зброї» вирізняють експерти ГО «Інтерньюз - Україна»:

- /// Фейк – подання спотворених фактів або свідомої брехні.
- /// Маніпуляція – спосіб вплинути на думку та змінити погляди аудиторії, щоб досягти власних або замовних цілей.
- /// Дезінформація – поширення брехні та маніпуляцій із метою обману, заплутування, підривання довіри до будь-якого джерела інформації тощо.
- /// Діпфейк – створення відеоконтенту, щоб викривити заяву людини чи вплинути на її імідж.
- /// Новини, що пропагують расизм, мізогінію, гомофобію та інші форми насильства, упередженості й відторгнення.
- /// Лженаука, що розвиває теорії змови, науково хибні чи непідтверджені заяви артикуляції проблеми. Якщо статей про тролів буде більше, люди усвідомлять, що ці коментарі – брехня.

Як створюють фейки та яким чином з ними боротися

- Фейк повинен бути банальним. Щоб впливати на широкі прошарки суспільства, не потрібно придумувати нічого надприродного. Краще додати навіть трохи абсурду. (Згадайте: «Націоналісти в Україні розпинають російських дітей», «Воюють, бо дають клаптик землі і два раба»).
- Фейк повинен мати в собі потужний меседж і залишати простір для власних фантазій. («Мер – російський шпигун» або «Отой безхатченко – ворожий агент»)
- Фейк має враховувати місцеві особливості. Саме прив'язка до місцевості додає йому достовірності («В селі такому-то російські танки»). Від себе додамо: у кожному місті є люди, завдяки яким можна перевірити ту чи іншу інформацію. Це забере кілька хвилин, але дозволить врятувати від поширення у вашому місцевому вайбер-чаті фейків або інформації, яка ніяк не стосується вашого регіону.
- Багаторазове повторення. Написане трьома людьми в чаті уже стає істиною. Тому будьте обережні із пересиланням інформації без зазначення першоджерела.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

Автори курсу «Фейкологія для підлітків» підготували навчальні лекції, де роз'яснили, що таке фейки, зокрема в умовах воєнного часу. Якщо Ви хочете знати більше, то перегляньте дві міні-лекції (QR Ви бачите з лівого боку)

Знайдіть у чаті школи, будинку, групи повідомлення, яке варто було б перевірити.

Яким чином це можна зробити?

Протидія ворожим ІПСО – це користування офіційними джерелами інформування, критичне мислення, верифікація медіамеседжів, пошук першоджерела інформації і перевірка дати створення контенту.

Хто ж найчастіше поширює недостовірну інформацію:

- /// Публічні люди – відомі медіаперсони;
- /// Інтернет-боти – спеціальна програма, що виконує автоматично і/або за заданим розкладом які-небудь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач;
- /// Інтернет тролі – це ті, хто навмисно робить запальні, грубі або неприємні заяви в Інтернеті, щоб викликати сильні емоційні реакції в людей та скерувати їх у конфлікт;
- /// Користувачі «Шерю вірю» – це ті, котрі не встигають задуматися між моментом отримання інформації і її поширенням.

Як вкидаються фейки через публічних персон

Письменники, журналісти, блогери, просто відомі особи можуть виходити на публіку як індивідуальні вагомні джерела інформації.

Наприклад, один із фейків, що привезли тяжко поранених військових і терміново треба кров спочатку опублікував офіцер Армії Ізраїлю Ігаль Левін у своєму телеграм-каналі, звідки його й опублікувала у себе на сторінці телеведуча Наталія Мосейчук. Пост був відредагований, але фейкова інформація отримала понад 2 тисячі поширень.

Головний урок, який треба засвоїти усім: відомі блогери і лідери думок теж можуть поширювати фейки, щиро вірячи, що поширюють важливу інформацію. Тому усе, що ви бачите у мережі, слід піддавати сумніву. Як? Ставити питання. Що має бути джерелом інформації?

У ході розпізнавання фейків варто діяти за «правилом трьох джерел»: знайти підтвердження інформації не менш ніж у трьох різних джерелах. У певних ситуаціях надійним джерелом інформації може бути спілкування з очевидцями подій чи експертами з певної теми.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

Об'єднайтеся у пари та проаналізуйте певні інформаційні повідомлення. Переконайтеся, чи вони походять від надійних джерел.

Визначте ті, які можуть вважатися фейком або маніпуляцією.

Які засади інформаційної гігієни Ви порадили б своїм друзям у часи війни?

Модуль 5

Як розпізнавати пропагандистські нарративи агресора

■ **Наратив (англ. і фр. narrative – «оповідь»)** – це погляд, який пояснює світ з цілком конкретної позиції, де особлива увага до того, хто є ворогом, хто другом.

За допомогою наративів люди намагаються пояснювати світ. Успішна наративна «атака» призводить до того, що противник дивиться на світ через скельця наративу ворожої сторони.

Експертна думка, Г. Почепцов, дослідник медіа.

На початку повномасштабного вторгнення, щоб виправдати агресивні дії стосовно України в очах свого населення та всього світу, росія поставила такі цілі у війні з Україною як «демлітаризація» та «денацифікація».

Путінський режим намагався зруйнувати не лише українські міста та села але й знищити українців як політичну націю, її історичну пам'ять та національну самосвідомість. Саме тому ворог особливу увагу приділяє фальсифікації історії та пропаганді «руського міра».

Такий наратив визначає межі між правильним і неправильними світами. Цей формат виявився дуже популярним в російській пропаганді, яка за своєю суттю націлена на вихваляння своєї країни та звинувачення усіх інших.

російська пропаганда формулює такі нарративи про Україну:

- українці та росіяни – одна нація, об'єднана в російському світі;
- Україна не є незалежною державою;
- Велика Вітчизняна війна триває, фашисти в Україні ще не знищені;
- Захід неєдиний, він розділений;
- будь-які дії росії є легітимними.

Ще один наратив російської пропаганди – це піднесення радянського минулого і створення нового культу Сталіна.

«Так сталося, що історія опинилася в центрі найновішої агресії росії проти України. Щоб надати цій агресії сенс, щоб зробити її «зрозумілою» для певного кола людей, Кремль розповідає цим людям історії про історію. Так мертві стали керувати живими, а минуле – майбутнім».

Володимир Єрмоленко, філософ, письменник, колумніст, директор з аналітики в «Інтерньюз-Україна», головний редактор UkraineWorld.org Аналітики зібрали 225 сайтів, які поширюють російську пропаганду в українському інформаційному просторі (повний їх список можна знайти тут). За даними SimilarWeb, 132 з цих сайтів мають значну аудиторію в Україні. В середньому ж, до початку повномасштабної війни, кожен із сайтів відвідували 500 тисяч користувачів з України за місяць.

Наративна війна ведеться не лише за українську, а й за іноземну аудиторію.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

головний напрямок російського інформаційного удару може переміститись на Захід, де намагаються довести, що не варто так вже й потерпати за Україну, якщо це так здатне вплинути на повсякдення і комфорт, скажімо, європейців. Із 22 лютого 2022 року повідомлення російських пропагандистських сайтів поширювали 245 Facebook-сторінок. Дані про кон-тент таких вебсторінок у соціальній мережі аналітики збирали за допомогою інструмента Crowdtangle. Сумарна кількість під-писників цих сторінок – понад 15 млн користувачів.

Як ви вважаєте, чому так багато громадян України відвідують російські пропагандистські сайти?

Варіанти відповідей:

- Через допитливість;
- У пошуку альтернативного джерела інформації;
- Тощо.

Свою відповідь обґрунтуйте та визначте алгоритм розпізнавання російської пропаганди в інтернет-просторі.

Дослідники, які готували розвідку «Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна», вважають що «Анексії територій передують анексія історії».

Чи Ви погоджуєтесь з таким твердженням. Свою думку обґрунтуйте.

Тема

Розділ 6
Економіка

Національна економіка та економіка домогосподарства під час війни

У цій темі Ви дізнаєтеся про картину ризиків економіки України, яка спіткала державу після повномасштабного вторгнення росії, вплив війни на економічні процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання, а також про зміни попиту та пропозиції окремих товарів під час війни. Ви зможете оперувати такими термінами як: економічна безпека, перепрофілювання підприємства, релокація підприємства, тощо.

Ключові здобутки
у вивченні теми

Думаємо, досліджуючи основні економічні процеси й стан національної економіки України, які зазнали змін через повномасштабне вторгнення росії.

Дбаємо про накопичення необхідних запасів на випадок ускладнення воєнної ситуації.

Діємо для підтримки економічної стабільності і спільної економічної безпеки.

Модуль 1

Економічна безпека

■ **Економічна безпека** – найважливіша якісна характеристика економічної системи, що зумовлює її спроможність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами, розвиток народного господарства, послідовну реалізацію національно-державних інтересів.

В широкому сенсі економічна безпека означає стійкість економіки країни до будь-яких негативних зовнішніх та внутрішніх загроз.

Загрозами можуть бути різні фактори:

- природні (цунамі, землетруси, виверження вулканів, повені, зсуви, зміни клімату);
- військові (агресія інших країн, терористичні акти);
- світові економічні та фінансові кризи;
- правова неврегульованість економічних відносин та порушення прав власності;
- недобросовісна конкуренція на міжнародних та національних ринках;
- неконтрольовані міграційні процеси;
- високий рівень тіньової економіки та корупції;
- зростання державного боргу.

З цього переліку можна зрозуміти, що економіка України нині постійно знаходиться під впливом величезної кількості ризиків. І, якщо проблеми економічної безпеки країни – у віданні держави, а саме мають забезпечуватися рішеннями Верховної Ради України та заходами економічної політики уряду, то підприємства і громадяни також мають турбуватися про власну економічну безпеку.

Модуль 2

Вплив війни на економічні процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання

Війна руйнує...

EMERGENCY

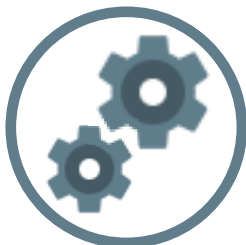

DISASTER KIT

Руйнування спіткали не тільки території в зонах бойових дій, де знищують житло, виробничі приміщення, дороги, комунальні мережі, запаси сировини і товари на складах, а й, так звані, тиллові регіони, які піддаються бомбардуванням. Певні тиллові підприємства можуть припинити виробництво продукції внаслідок зникнення каналів постачання сировини і збуту товарів, евакуації працівників у безпечніші регіони або закордон, внаслідок втрати управління тощо. Частина дрібних приватних підприємств, які раніше випускали мирну продукцію, стикнулися зі значним зниженням попиту, оскільки в період війни ми з вами перестали купувати, наприклад, сукні для випускного вечора, прикраси, відклали придбання товарів довготривалого використання: меблів, побутової техніки тощо. Таким чином обсяг виробництва товарів і послуг в країні під час війни скорочується. Відповідно зменшуються доходи населення, міняється структура потреб та споживання домогосподарств.

Потреби безпеки, а саме потреби фізіологічного виживання в умовах війни виходять на перше місце. Саме тому переважна більшість українських родин, з перших днів, складають «тривожну валізку», яку наповнюють такими речами, які в мирний час не мали суттєвого значення. Всі ми знаходимося під загрозою вимкнення світла та відключення водопостачання. Запасаємося повербанками, акумуляторними лампами, ліхтарями, водою тощо. Водночас ми різко скоротили придбання предметів розкоші, коштовних товарів, відмовилися від гучних святкувань, відпочинку тощо. Передувало цьому усвідомлення, що наша національна безпека загалом залежить від успіхів Збройних сил України. Тож ми шукаємо кошти на придбання товарів військового призначення, амуніції, засобів захисту та інших речей для наших військових.

У таких умовах застосовують відповідні заходи економічної безпеки:

1. Перепрофілювання підприємств

Приватні підприємства, які мають змогу продовжувати роботу в безпечних регіонах, можуть перепрофілювати своє виробництво на випуск товарів військового призначення або підвищеного попиту. Швейні підприємства, наприклад, можуть шити розвантажувальні жилети, підсумки, військову форму. Механічні майстерні – ремонтувати техніку для ЗСУ та зброю чи виготовляти запчастини для них. Такі рішення приймаються власниками підприємств. Утім слід враховувати, що часто для такого перепрофілювання може знадобитися інше обладнання, сировина і матеріали, тому цей процес доволі тривалий.

2. Релокація підприємств

Підприємства з прифронтових регіонів можуть перевести своє обладнання в безпечні місця й евакуювати своїх працівників, щоб на новому місці розпочати виробництво. У цьому випадку підприємствам потрібна підтримка держави та місцевих органів самоврядування.

3. Фінансування потреб оборони та підтримка постраждалих

Загалом економіка країни має бути переорієнтована на організацію спротиву військовій агресії. Це означає і додаткове фінансування всіх безпекових інституцій: ЗСУ, СБУ, ТРО, Національної гвардії. Також це включає організацію виробництва, закупівлі та постачання всього необхідного для оборони: зброї, боєприпасів, амуніції, засобів захисту тощо. Необхідним є повне завантаження всіх підприємств Укроборонпрому, створення нових структур у безпечних регіонах, розміщення оборонних замовлень на приватних підприємствах. Такі заходи потребують збільшення витрат Державного бюджету України та забезпечуються рішеннями Верховної Ради та уряду.

4. Ревізія доходів і раціональне використання грошей та майна

І в мирний час ефективного використання бюджетних коштів, уникнення корупції, підтримка малозабезпечених верств населення мають не абияке значення для нашого спільного добробуту. А під час війни це стає одним з важливих заходів вашої економічної безпеки та виживання.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

На прикладі вашої територіальної громади проаналізуйте, які з'явилися нові підприємства, приватні бізнеси, ініціативи.

Відвідайте одне з них та запитайте, – як вони розвиваються в умовах війни.

Дізнайтеся яких успіхів вони досягли, з якими проблемами зіткнулися.

Модуль 3

Зміни попиту та пропозиції окремих товарів під час війни

З перших днів військової агресії українці стикнулися зі змінами попиту і пропозиції окремих товарів і послуг. Попит і пропозиція зазнають впливу нецінових чинників, які їх змінюють. Найпростішим прикладом змін попиту і пропозиції є сезонний чинник, коли, наприклад, влітку зростає попит на купальники та падає на лижне спорядження. В мирні часи виробники відповідних товарів заздалегідь коригують випуск таким чином, щоб в момент найбільшого попиту в них був певний запас продукції для того, щоб задовольнити потреби споживачів. Під час війни, коли руйнування виробничих процесів торкається багатьох підприємств, а перепрофілювання і релокація вимагають часу та коштів, ми – споживачі на собі відчуваємо такі зміни. Товари та послуги або зовсім зникають, або виникає їхній дефіцит і здорожчання. Ба більше, війна впливає на переоцінку цінностей: те, що раніше здавалося нам важливим, престижним, ознакою статусу, стає непотрібним, а дещо з товарів і послуг – вкрай необхідним, не тільки для відчуття власного задоволення, а й для виживання. Переміщення значних мас населення, всередині країни та за кордон, також впливає на попит, навіть, на звичайні товари в певних регіонах.

Досліджуємо та обговорюємо

Проведіть опитування серед членів Вашої родини та з'ясуйте, від задоволення яких потреб вони відмовилися та які придбання стали важливими для виживання в умовах війни.

Виберіть з переліку звичайних товарів чи послуг, якими Ви користуєтеся, ті, що суттєво подорожчали за місяці війни. Визначте причини такого подорожчання.

Відвідайте сайти асоціацій виробників цих товарів та ознайомтеся із експертними оцінками маркетологів.

Модуль 4

Зміни доходів та видатків державного бюджету у воєнний час

В мирний час, в Україні, через державний бюджет перерозподілялося від 22 до 27% валового внутрішнього продукту. Основна частина доходів українського державного бюджету, а саме 85% – формується податковими надходженнями.

У воєнному 2022 році доходи бюджету знижувалися, а от видатки – зростали. Зрозуміло, що навіть за умов руйнувань економіки та зменшення економічної активності, держава має збільшувати фінансування оборони, підтримку населення, яке змушене перебувати в евакуації чи на звільнених територіях, а також ліквідовувати наслідки бомбардувань інфраструктури тощо. Перевищення видатків над доходами створює дефіцит, який держава має покривати шляхом боргових запозичень у міжнародних організацій, або у власного населення. Це формує державний борг держави. Щороку державі слід виплачувати відсотки за цим боргом та в певний час повертати запозичені гроші. У державному бюджеті ці виплати зафіксовані в статті

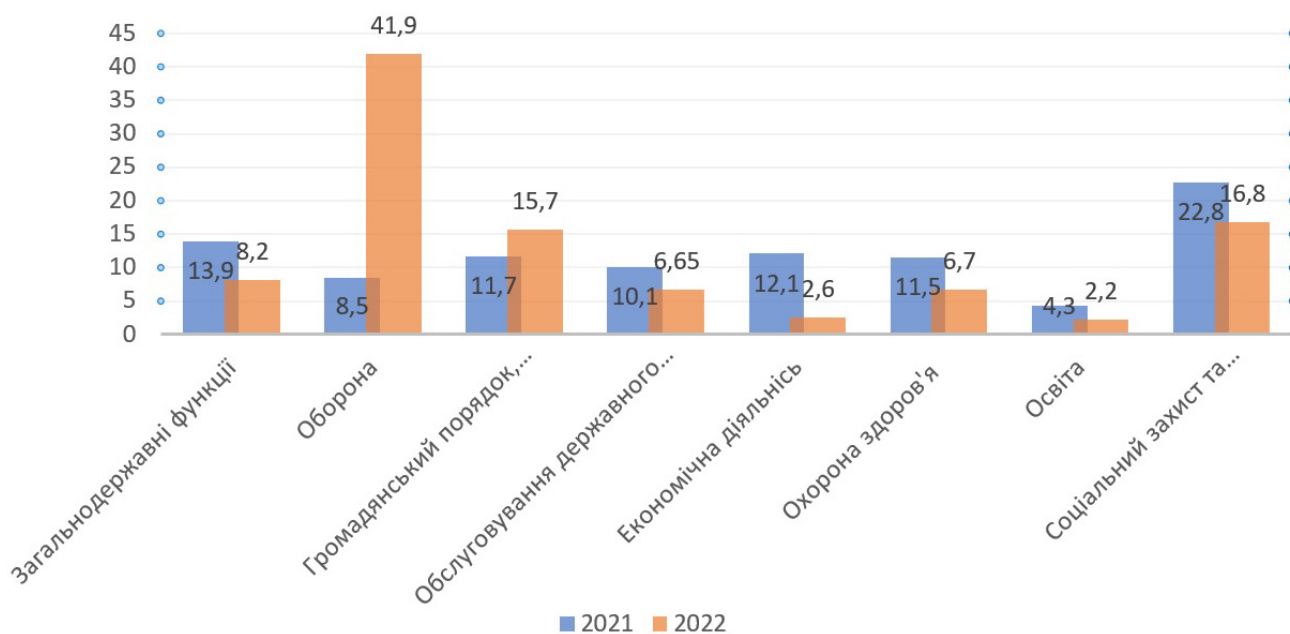
«обслуговування державного боргу». Однак такі запозичення нам вкрай необхідні, оскільки під час війни стоїть питання щодо збереження незалежності України та цілісності її території. Належна післявоєнна розбудова економіки дозволить не тільки відновити все зруйноване окупантами, а й досягти такого економічного зростання, яке дозволить за відносно короткий час розрахуватися з кредиторами.

**Розглядаємо
та обговорюємо**

Розгляньте наведену діаграму і зробіть висновки, яким був обсяг державного фінансування на окремі напрямки у 2021- 2022 рр.

Поміркуйте, чому витрати на певні напрямки зросли, а на інші зменшилися.

Структура основних статей видатків Державного бюджету України у 2021 та 2022 роках. (% до загального обсягу видатків)

Модуль 5

Бюджет домогосподарств: види доходів, напрямки витрат, заощадження, зокрема в умовах воєнного стану

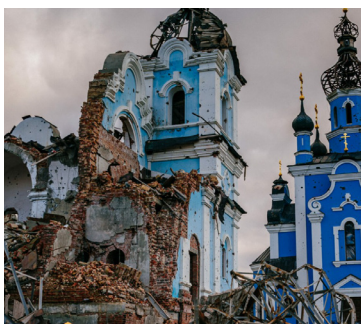
Економічна безпека домогосподарства передбачає збереження або швидке відновлення добробуту, багатства (рухомого та нерухомого майна, інвестицій) задля задоволення всіх нагальних потреб родини. Однак цьому можуть заважати певні внутрішні загрози, що існують і в мирний час та значно посилюються внаслідок військової агресії, а саме:

- втрата місця роботи та працездатності;
- втрата годувальника;

Національна економіка та економіка домогосподарства під час війни

- втрата джерел пасивного доходу;
- нераціональне використання грошей та майна;
- брак заощаджень;
- невдалі інвестиційні рішення;
- низький рівень фінансової грамотності.

Рівень особистої економічної безпеки залежить від економічних відносин та їх правового забезпечення в державі, і від кожного із нас зокрема. Задля цього необхідно вміти передбачати економічні втрати й уникати їх, робити раціональний вибір на ринках праці й товарів, планувати свої доходи та витрати, захищати свої інвестиції та заощадження тощо.

Повномасштабна агресія росії проти України у 2022 році завдала значних втрат нашій країні. Це й загибель мирного населення та військовослужбовців, руйнування житла, підприємств та об'єктів інфраструктури, знищення каналів постачання товарів та сировини, міграція населення тощо. Де б ми не знаходилися: в тилкових областях, районі бойових дій, за кордоном – все одно ми відчуваємо на собі наслідки війни та її загрози. Вони суттєво впливають на наше життя, економічні інтереси та рішення, які нам доводиться приймати в таких умовах.

З початку війни всі громадяни України змушені були переглянути свої джерела доходів, коригувати їх та змінити напрямки витрат. Потреба фізичного виживання змусила багатьох змінити місце проживання і покинути власні домівки, відповідно, люди втратили місця роботи, доходи, майно. Внутрішньо переміщені особи змушені перебувати в таборах прийому біженців, потребують соціальних виплат й гуманітарної допомоги. Жителі тилкових областей також могли втратити роботу, стикнутися з проблемою зниження доходів, водночас мати потребу у специфічних видах лікування, які обмежені під час війни.

Війна змусила всіх переглянути сімейний бюджет. Ми маємо переосмислити питання «Чи варто формувати «фінансову подушку безпеки?». Всі, хто потурбувався про її формування в мирні часи, засвідчили перевагу цього заходу безпеки у той момент, коли їм довелося евакуюватися. Ті, хто цього не робив раніше, тепер зрозуміли потребу у таких запасах. Важливо шукати нові джерела доходу, щоб не залежати тільки від одного, яке може

Розглядаємо та обговорюємо

бути втрачено у будь-який момент. Ми зрозуміли, що варто володіти багатьма професіями, мати корисні навички та вміння, щоб легше пристосуватися до існуючих реалій. Українці навчилися підтримувати один одного тому що від нашої позитивної взаємодії та кооперації залежить виживання не тільки окремих людей, але й усїєї країни.

Проаналізуйте, що змінилося у Вашому споживанні з початку військової агресії?

Які потреби відійшли на другий план, а які стали першочерговими у Вашому домогосподарстві?

Потреби, що зникли або відкладені	Чому?	Потреби, які виникли	Чому і як їх можливо задовольнити?

Обговорюємо та аналізуємо

На малюнку нижче представлені основні витрати домогосподарств. Проаналізуйте їх та визначте, як змінилися витрати Вашої родини під час війни?

Обміркуйте, наскільки актуальним під час війни є формування «фінансової подушки безпеки»?

Оптимізація витрат

- Погашення боргів по кредитах
- Комунальні послуги
- Оплата оренди житла

- Ліки
- Поточні витрати на життєзабезпечення: їжа, побутова хімія, одяг тощо

- Допомога ЗСУ, ВПО, благодійність тощо
- Заощадження

- Навчання
- Відпочинок, розваги
- Інвестиції

Модуль 6

Трудові відносини під час війни: гарантії та зміни

Ринок праці, з початком військової агресії, окупацією та наступним звільненням окремих регіонів, бойовими діями, що тривають, зазнає суттєвих змін й донині. Причинами цього стали різні фактори:

- виїзд за кордон великої кількості працездатного населення високої кваліфікації;
- переміщення працездатних осіб різної кваліфікації з районів бойових дій в центральні та західні області;
- припинення ділової активності підприємств, що були або досі розташовані у прифронтових зонах внаслідок руйнувань, викрадення майна, переривання логістичних ланцюгів;
- зміни трудового законодавства на час дії військового стану;
- тінізація ринку праці.

Також значно зросла незахищеність прав найманих працівників з офіційним працевлаштуванням, ба більше – у тіньовому секторі. Багато внутрішньо переміщених осіб змушені шукати роботу в місцях тимчасового проживання.

Воєнний стан спонукав до потреби врегулювання трудового законодавства в країні.

Основні зміни у правах та обов’язках роботодавців та найманих працівників зведено у таблицю:

Зміни трудового законодавства дії трудового договору	Зміст змін
1. Можливість призупинення дії трудового договору	Головною умовою для призупинення дії трудового договору є абсолютна неспроможність надання роботодавцем роботи працівнику та виконання працівником відповідного виду діяльності. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин, а також виконання інших обов’язків, передбачених трудовим договором. Призупинення дії трудового договору може здійснюватися за ініціативи як роботодавця, так і працівника, але на строк не більше ніж період дії воєнного стану.
2. Можливість призупинення дії трудового договору	Найманий працівник може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві, у зв’язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров’я працівника. Роботодавець може звільнити працівника якщо існує неможливість забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв’язку зі знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій. Також звільненим можуть бути працівники, що знаходяться у відпустці чи тимчасово непрацездатні (на лікарняному). Під час воєнного стану не застосовуються норми КЗпП щодо розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за попередньою згодою профспілкової організації.

3.Тривалість робочого часу	<p>Нормальна тривалість робочого часу може бути збільшена до 60-ти годин на тиждень на об'єктах критичної інфраструктури із пропорційним збільшенням заробітної плати. Скорочений робочий час – до 40 годин на тиждень – передбачений для працівників зі скороченим робочим днем на об'єктах критичної інфраструктури із пропорційним збільшенням заробітної плати. Роботодавець визначає час початку й закінчення щоденної роботи (зміни). Якщо раніше працівники мали відпочивати щонайменше 42 години поспіль щотижня, то на період воєнного стану вихідні можуть зменшити до 24 годин. Додатково скасовуються:</p> <ul style="list-style-type: none"> – заборона роботи у вихідні дні; – скорочений робочий день напередодні святкових, неробочих і вихідних днів; – перенесення вихідного дня, якщо святковий або неробочий день збігається з вихідним днем; – обмеження для наднормових робіт
4. Відпустки	<p>Роботодавець може відмовити в наданні невикористаних відпусток за попередні роки. Також закон дозволяє відмовити у відпустці працівникам на об'єктах критичної інфраструктури. Але є виняток – відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною до трьох років.</p> <p>Водночас працівник може попросити про неоплачувану відпустку на будь-який строк – раніше (у мирний час) цей строк складав 15 днів на рік. Роботодавець зобов'язаний надати працівникові, який виїхав за кордон або набув статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО), на його вимогу, відпустку без оплати до 90 днів.</p>
5. Мобілізовані до війська	<p>За працівником, який призваний на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період (військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом...), середній заробіток не зберігається. Однак, відповідно до ст. 9-1 КЗпП підприємства, установи, організації в межах своїх повноважень і своїм рахунком можуть встановлювати додаткові, порівняно зі законодавством, трудові й соціально-побутові пільги для працівників.</p>
6. Праця жінок	<p>У період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і тих, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах.</p>

Застосуйте набуті знання і досвід

WEB-активність

- /// Відвідайте один чи декілька сайтів для пошуку роботи в Україні та спробуйте з'ясувати, які вакансії є у Вашому регіоні чи місці проживання?
- /// Кого найбільше шукають роботодавці?
- /// Які можливості є для підробітку для молоді Вашого віку?

Тема

Розділ 7
Україна і світ

Міжнародний вимір війни

У цій темі Ви дізнаєтеся про те, які загрози для усього світу спричинило вторгнення РФ в Україну та як світ реагує на російський напад, а також проаналізуєте масштаби загроз і викликів, які виникли внаслідок російської агресії щодо радіаційної, ядерної, продовольчої, енергетичної безпеки у світі. Також Ви дізнаєтесь про те, чому Україна стала «спусковим механізмом» для глобальної трансформації людства, міжнародних безпекових інститутів, політичних та соціально-економічних систем у різних країнах світу.

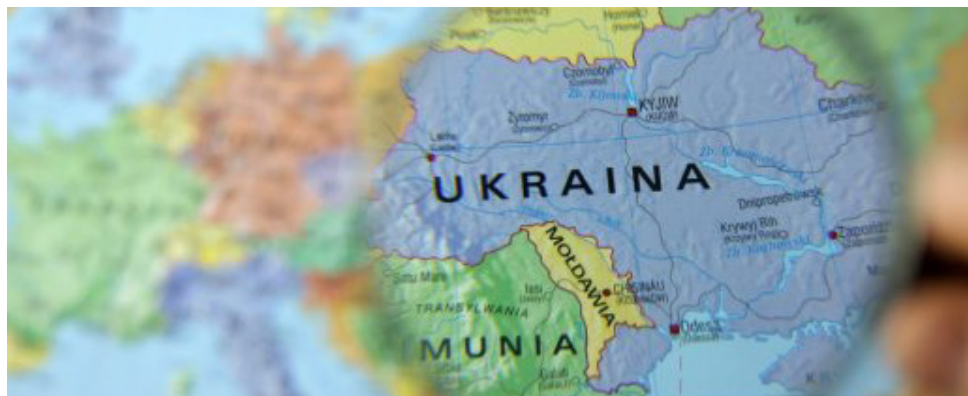
Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Думаємо, як вплинула російська агресія на світові суспільні процеси, як напад на українську державу видозмінив безпеку у різних регіонах світу.

Розуміємо, що виклики російсько-української війни – це виклики для всього світу і вирішувати їх варто лише разом.

Діємо, аргументовано дискутуючи про пошуки необхідних елементів відновлення міжнародної стабільності.

Модуль 1

Які загрози для усього світу спричинило російське вторгнення в Україну

Повномасштабне неспровоковане вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, кардинально змінило уявлення міжнародної спільноти про стабільність миру у Європі та світі. Глобальна система світової безпеки виявилася неспроможною виконувати свої функції, попереджувати та зупиняти війни на планеті. У 2022 році Росія порушила 10 основних принципів міжнародного права: суверенної рівності держав; рівноправності та самовизначення народів; мирного вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи держав; мирного співробітництва; сумлінного виконання міжнародних зобов'язань; непорушності кордонів територіальної цілісності держав; загальної поваги та захисту прав людини.

Територія України зазнає ракетних обстрілів, снаряди влучають у цивільні об'єкти. Застосовуються касетні боєприпаси, фосфорні бомби, що належать до заборонених видів зброї.

За час повномасштабної війни росії проти України, трагедію відчули не лише мільйони українців, що втратили рідних та свої домівки, але й уся планета.

Досліджуємо та обговорюємо

Скористайтеся пропонованими посиланнями; щоб дізнатися більше про те, як війна росії проти України поглиблює світову продовольчу та енергетичну кризи та впливає на міграційні процеси.

Обговорюємо та аналізуємо

4 березня 2022 року захоплена російськими окупантами під час битви за Енергодар

На ЗАЕС продовжують працювати український персонал під контролем російських окупантів (до окупації – 11 000 працівників)

Найбільша в Європі АЕС та в десятці найбільш живих у світі

Шість атомних енергоблоків потужністю по 950 МВт кожний

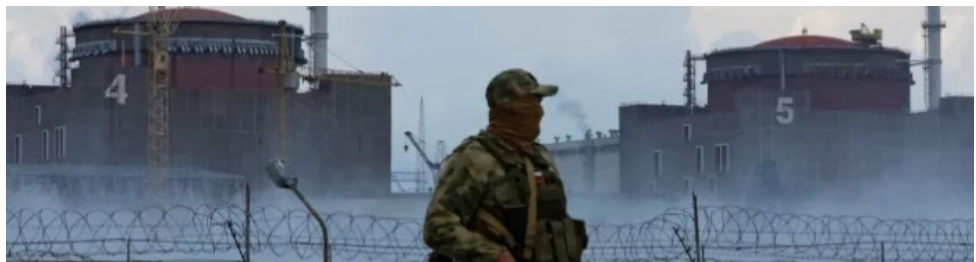
Потужність станції: номінальна 5700 МВт, фактична 6190 МВт

22,6% від загальної кількості виробленої електроенергії в Україні в 2021 році

41% від електроенергії, виробленої українськими АЕС в 2021 році

Запорізька АЕС, найбільша атомна станція в Європі, з 4 березня захоплена російськими військовими. РФ розміщує на майданчику станції військову техніку та боєприпаси. Обстрілюють росіяни й саму станцію, руйнуючи лінії електропередач, спричиняючи відключення енергоблоків і звинувачують у скоєному ЗСУ.

З початку повномасштабної війни з росією, від 24 лютого 2022 р., з України виїхали понад 14,5 мільйони наших співгромадян. Мінімум 11,7 мільйони з них в'їхали до країн Євросоюзу. Чимало українських вимушених переселенців викликали потужну хвилю підтримки в Євросоюзі, але водночас їхня потреба у допомозі стала поштовхом до того, аби деякі країни продемонстрували межі своїх можливостей. Адже, опинившись у новій країні, більшість вимушено переселених українців, принаймні протягом певного часу, повністю залежать від соціальної допомоги.

#justiceforUkraine

Більше
4,7 млн
внутрішньо переміщених осіб
зареєстровано в Україні

Більше
14,5 млн
українців виїхало
після 24 лютого

Мінімум
11,7 млн
в'їхало до країн
Євросоюзу

7,7 млн
зареєстровані в Європі
як отримувачі
тимчасового захисту

Модуль 2

Як світ реагує на російський напад на Україну

Уже через місяць після початку росією нищівної, загарбницької війни, Збройні сили України уособлювали воїнів, які захищають цивілізацію від російського фашизму. Потужність українського спротиву створила нові умови та можливості.

Досліджуємо та обговорюємо

Сьогодні весь прогресивний світ не тільки широко обговорює ситуацію в Україні, але й допомагає зброєю та гуманітарними вантажами. Зовнішня підтримка є критично важливою для України. Особливо, активну фінансову, економічну, військову та політико-дипломатичну підтримку надали майже 40 країн світу, зокрема: США, Велика Британія, Німеччина, Японія, Канада, Польща, країни ЄС та інші. Вони також повністю підтримують територіальну цілісність, свободу та незалежність нашої держави й українського народу.

Вкрай важливим фактором є те, що демократичні країни ввели жорсткі санкції проти росії та визнали її «країною-агресором», адже неодноразово нею були порушені основоположні принципи світового порядку.

США та країни ЄС оприлюднили пакет санкцій проти великих російських компаній, а також Центрального банку росії (ЦБ РФ). Крім того, було обмежено експорт високих технологій та використання валютних резервів для оплати експорту.

WEB-активність

Скориставшись посиланнями на QR-code, проаналізуйте як країни світу реагують на війну в Україні.

Дізнайтеся, чи діють у Вашій місцевій громаді програми міжнародної підтримки.

Поширте інформацію про Організацію «United For Ukraine», яка надає термінову підтримку, гуманітарну допомогу та необхідну інформацію а також про інформаційну платформу про війну в Україні war.ukraine.ua

Sharing employment and support opportunities across the North of England
Надання можливостей працевлаштування та підтримки на півночі Англії

Модуль 3

Як повернути безпеку та справедливість Україні та світу

Напад росії на Україну став першим випадком повномасштабної воєнної агресії в Європі після Другої світової війни. Війна вже змінила світ. Тієї глобальної системи безпеки, що була до 24 лютого 2022 року, вже не існуватиме. Світ рано чи пізно створить якщо не новий, то оновлений уклад, в якому механізми глобальної безпеки повинні стати справді ефективними та справедливими.

**Досліджуємо
та обговорюємо**

Ознайомтеся зі змістом документів:

- Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру 12 грудня 2022 р.
- Виступ Президента України Володимира Зеленського на саміті «Групи двадцяти» 18 листопада 2022 р.

Визначте свою позицію щодо необхідних елементів відновлення міжнародної стабільності, становлення європейської та світової безпеки.

Вислухайте позиції Ваших однокласників, обговоріть їх.

Застосуйте набуті знання та досвід

У багатьох публікаціях можна зустріти підтвердження тому, що Україна стала «спусковим механізмом» для глобальної трансформації людства, міжнародних безпекових інститутів, політичних та соціально-економічних систем у різних країнах світу.

«Я вірю, що в історії є такі моменти, схожі на момент «Великого вибуху», коли у вас є шанс зробити прорив. Відпустити минуле та прорватися в нове майбутнє. Я дійсно думаю, що зараз для України саме такий унікальний момент».

Майкл Макфол, американський вчений-політолог, дипломат

Ознайомтеся з цитатою Майкла Макфола, підготуйте тези для дискусії на тему: «Світ змінюється – і від цих змін залежатиме наше з вами майбутнє. Яким воно буде?»

Всеукраїнська асоціація викладачів історії
та суспільних дисциплін «Нова Доба»

Громадянська освіта в умовах війни. Додаткові матеріали до методичного посібника до курсу громадянської освіти “3D Демократії: думаємо, дбаємо, діємо”, для учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти.

Авторський колектив:

ВОЛОШЕНЮК Оксана, ГОРЛЕНКО Ганна, КЕНДЗЬОР Петро, КОЗОРОГ Олександра,
МАРКУСЬ Наталія, МАХУН Людмила, ПЕДАН-СЛЄПУХІНА Ольга, СИТНИК Елла

Літературна редакція: Яна Тимчук

Дизайн: Василина Панасюк

Ілюстрація на обкладинці: Kristina Teryohina

www.citizen.in.ua

2023

